

UDK: 368.023.3+368.023.1:347.4:321.152:659.23:122

Prof. dr Jovan Lj. Slavnić¹

OBAVEZA OSIGURANIKA DA SARAĐUJE SA OSIGURAVAČEM U UTVRĐIVANJU NASTANKA OSIGURANOG SLUČAJA U SAVREMENIM EVROPSKIM PRAVIMA

(II DEO)

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

U članku autor na razlikama koje postoje u tokom proteklih šesnaest godina reformisanim izvorima prava kontinentalnih evropskih država koji uređuju ugovor o kopnenom osiguranju u pogledu pre svega načina nastanka i sadržine obaveze osiguranika da sarađuje sa osiguravačem u utvrđivanju nastupanja osiguranog slučaja i obima obaveze osiguravača na plaćanje naknade, raspravlja više značajnih pitanja koja su od interesa za savremeno regulisanje ove obaveze u budućem Građanskom zakoniku Republike Srbije, čiju je treću verziju radnog teksta objavila Komisija Vlade RS za izradu Građanskog zakonika Republike Srbije 29. maja 2015. godine. Sa tim razlikama u vezi jedno od glavnih pitanja o kome se raspravlja je da li ovu obavezu koja u našem važećem Zakonu o obligacionim odnosima od 1978. godine, odnosno u ugovornom pravu osiguranja Srbije nije regulisana kao zakonska ugovorna obaveza osiguranika, regulisati kao zakonsku ugovornu obavezu, ugovorenu obavezu ili u kom obimu je regulisati kao zakonsku, a u kome kao ugovorenu obavezu, tj. u kom je obimu prepustiti da je reguliše osiguravač u uslovima osiguranja. Zatim, da li ovu obavezu koja postoji u svim vrstama osiguranja regulisati kao jedinstvenu sa obavezom

¹ Profesor Univerziteta u Novom Sadu (u penziji) i počasni predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije (AIDA Serbia)

I-mejl: lolesl@eunet.rs

Rad je primljen: 12. 12. 2016.

Rad je prihvaćen: 16. 12. 2016.

osiguranika da osiguravaču kad nastupi osigurani slučaj prijavi nastanak osiguranog slučaja, ili kao samostalnu, odvojenu i nezavisnu od ove. I ukoliko se reguliše kao samostalna da li je i u kom obimu, odnosno značenju je obaveza saradnje osiguranika sa osiguravačem u utvrđivanju nastupanja osiguranog slučaja i obima obaveze osiguravača na plaćanje naknade jedna pravna celina sa obavezom osiguranika da osiguravaču prijavljuje nastupanje osiguranog slučaja. Kako kreirati ovu obavezu u pogledu njenog dejstva: na zahtev osiguravača ili i bez zahteva osiguravača, dakle, kao zakonsku ili ugovorenu obavezu koja nastaje za osiguranika *ex lege*, odnosno na osnovu određenja u ugovoru. Takođe, raspravlja se pitanje koliko razučena u pogledu elemenata koji čine njenu sadržinu treba da bude zakonom regulisana ova obaveza, te koje detalje sadržine, odnosno elemente treba da obuhvati u značenju skupa određenih dužnosti koje treba da ima osiguranik prema osiguravaču da bi ona odgovarala savremenim potrebama osiguranja u Srbiji. I da li te dužnosti koje čine okvir obaveze saradnje treba ili ne treba zakonom, odnosno ugovorom limitirati. Koja lica u osiguranju treba da budu određena kao njeni obveznici pored osiguranika. Kao i kojim posledicama, koje čine prava osiguravača prema osiguraniku, treba sankcionisati povredu obaveze saradnje, odnosno povredu dužnosti koje tu saradnju čine. I na koji način oblik i stepen krivice osiguranika ispoljen prilikom povrede obaveze saradnje i dužnosti koje je čine treba i na koji način da utiče na vrstu prava koje osiguravaču ima. Od značaja u članku je i rasprava o najprikladnijem terminološkom imenovanju ove obaveze za naše domaće pravo za čije označavanje pravni sistemi evropskih kontinentalnih država koji se u članku ispituju koriste različite nazive ili se ona u njima uopšte ne imenuje.

Ispitivanje rečenih pitanja sprovodi se, s jedne strane, na rešenjima koja su prihvaćena u reformisanim zakonima evropskih država koje su sa stanovišta kopnenog osiguranja, finansija i privrede uopšte u vrhu najrazvijenijih evropskih država i najrazvijenijeg kopnenog ugovornog prava osiguranja (Nemačka, Austrija, Švajcarska i Francuska), a s druge strane, u reformisanim zakonima evropskih država koje su na naznačenom polju blizu ili sasvim na periferiji da bi se ustanovilo koliko oni prate ili zaostaju i na kojim područjima za savremenim regulisanjem u najrazvijenijim državama, odnosno pravima o kopnenom ugovornom pravu osiguranja (Češka, Bugarska, i Rumunija). I na rešenjima koje je doneo međunarodni dokument koji treba da čini osnov za izradu buduće direktive o evropskom (kopnenom) ugovornom pravu osiguranja, koji je donet 1 novembra 2015. godine pod nazivom Principi Evropskog ugovornog prava osiguranja za koji još dok je bio u Nacrtu iz 2007. i 2009. godine vladalo opšte uverenje u evropskoj naučnoj javnosti da je napredan i uravnotežen sistem zaštite osiguranika i osiguravača.

Ključne reči: osiguranik, osiguravač, obaveza, saradnja, davanje obaveštenja, dostavljanje dokumenata, povreda obaveze, posledice.

Švajcarsko pravo. Zakon o ugovoru o osiguranju Švajcarske (dalje: ZUOŠ)² obavezu saradnje osiguranika sa osiguravačem posle nastupanja osiguranog slučaja, kako je ona označena u Principima, odnosno, obavezu na davanje osiguravaču obaveštenja nakon nastupanja osiguranog slučaja, kako je ona naslovljena u nemačkom pravu i može se tako nasloviti u austrijskom pravu koji je ne imenuje, naziva obavezom dokazivanja odštetnog zahteva. Normirana je u čl. 39. Kao samostalna i nezavisna od obaveze osiguranika da posle nastupanja osiguranog slučaja osiguravaču prijavi nastupanje osiguranog slučaja, koja je regulisana u čl. 38. I, kao i prema Principima, sa obavezom prijavljivanja osiguranog slučaja ne čini pravnu celinu, s obzirom na razlike koje između ove dve obaveze postoje u pogledu načina nastanka, prava osiguravača u slučaju povrede i drugim elementima. Subjekt obaveze je osiguranik, a kada u njenom ispunjenju u ime osiguranika istupa njegov zastupnik onda je subjekt i zastupnik osiguranika. To je decidno predviđeno u odredbi čl. 40 ZUOŠ koja sankcioniše jednu posebnu povredu obaveze dokazivanja odštetnog zahteva podnošenjem lažnog odštetnog zahteva. Za razliku od ranije ispitivanih pravnih izvora u kojima se zastupnik osiguranika, odnosno zastupnik ugovarača osiguranja ne pominje već se podrazumeva da može da istupa u izvršenju obaveze saradnje, odnosno ispunjenju obaveze na davanje obaveštenja u ime osiguranika, odnosno ugovarača osiguranja. S obzirom na njegova, u zakonu koji reguliše ugovor o osiguranju, pretpostavljena ovlašćenja koja ima u zaključenju i ispunjenju ugovora o osiguranju ili na osnovu ovlašćenja koje je dobio punomoćjem koje mu je dao osiguranik, odnosno ugovarač osiguranja. Treće lice kome pripada pravo na naknadu osiguranja, za razliku od svih ranije razmotrenih pravnih izvora, nije prema ZUOŠ dužno da dokazuje odštetni zahtev.

Dokazivanje odštetnog zahteva je u švajcarskom pravu izraz koji se koristi kao sinonim za dokazivanje osiguranog slučaja. A pojmovi šteta i posledica štete kao sinonim za naknadu osiguranja i posledicu osiguranog slučaja. ZUOŠ obavezu osiguranika da osiguravaču posle nastupanja osiguranog slučaja dokaže odštetni zahtev normira u dva zakonska člana. Na nivou subjektivne docnje, odnosno krivice za docnju kao oblik povrede ove obaveze, koja je inače, videćemo, univerzalno prihvaćena u švajcarskom pravu kao oblik odgovornosti za povredu neizvršenjem ili kašnjenjem u izvršenju zakonskih i ugovornih obaveza ugovarača osiguranja ili osiguranika i za primenu bilo koje ugovorene sankcije za slučaj njihove povrede. To je predviđeno u čl. 45, st. 1 ovog zakona. U ovom članu, st. 3 je radi bolje zaštite interesa ugovarača osiguranja i osiguranika koji nisu krivi za neizvršenje ili kašnjenje u ispunjenju (samo) ugovorom preuzetih obaveza, tj. u slučaju njihove objektivne docnje, određeno da ugovarač osiguranja i osiguranik pravo priznato uslovima osiguranja (na isplatu štete - prim. aut.) mogu da očuvaju ako odmah (posle pada u docnju - prim. aut.) preduzmu

² Loi fédérale sur le contrat d'assurance du 2 avril 1908, *Etat* le 1er janvier 2011, FF 1904, 267 (švajcarski Zakon o ugovoru o osiguranju od 2. aprila 1908, reformisan stupio na snagu 1. januara 2011).

izvršenje obaveze sa kojom se kasnilo. U suprotnom, osiguravač može da uskrati da osiguraniku isplati štetu, kao kad je kriv za neizvršenje ili kašnjenje.

U prvom od dva zakonska člana u kojima se uređuje razmatrana obaveza, čl. 39, koji nosi naslov „Dokazivanje odštetnog zahteva“, ZUOŠ propisuje način nastanka i sadržinu obaveze dokazivanja odštetnog zahteva u delu koji se odnosi na dužnost osiguranika da osiguravaču dostavi informacije o činjenicama na osnovu kojih on može da utvrdi okolnosti pod kojima je nastupila šteta ili da proceni posledice štete, (navedeni) cilj dostavljanja tih informacija, način kako ova obaveza nastaje u pogledu dužnosti osiguranika da osiguravaču dostavi dokaze za utvrđivanja činjenica pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete, način kako nastaje pravo osiguravača da zbog docnje u dostavljanju informacija i dokumenta/dokaza odbije/uskrati da osiguraniku isplati štetu, te u vezi sa nastupanjem docnje način kako se utvrđuje rok u kome se informacije i dokazi moraju dostaviti osiguravaču i trenutak od kada počinje da teče rok za njihovo dostavljanje. I dužnost osiguravača da osiguranika upozori na posledice docnje u dostavljanju informacija i dokumenata. U smislu ovog člana, smatra se da docnja u dokazivanju odštetnog zahteva nastupa kad osiguranik nije izvršio obavezu dostavljanja informacija i/ili dokaza ili je kasnio u njihovim dostavljanjima osiguravaču.

U drugom članu, čl. 40, koji nosi naslov „Lažni odštetni zahtev“, normira se jedan poseban slučaj povrede obaveze dokazivanja, koji se, takođe, smatra docnjom i sankcioniše na poseban način, različit od osnovnog oblika povrede obaveze dokazivanja iz čl. 39. On je po svojoj prirodi pokušaj ili dovršeni čin jednog oblika prevare osiguranika učinjen na štetu osiguravača radi toga da ostvari pravo na odštetu iz nastalog osiguranog slučaja onda kada bi obaveza osiguravača na isplatu naknade bila isključena ili bi bila manja nego što ju je osiguranik prijavljenim činjenicama predstavio osiguravaču. U odredbi ovog člana definišu se radnje koje se smatraju prevarnim prilikom izvršenja obaveze dokazivanja odštetnog zahteva, odnosno smatraju radnjama podnošenja lažnog odštetnog zahteva, određuje cilj na koji je upravljen umišljaj ili u građansko-pravnom smislu rečeno namera osiguranika prilikom prevarne, odnosno lažne prijave informacija iz kojih osiguravač ne može da utvrdi stvarne okolnosti pod kojima je došlo do štete ili koliki je obim nastale štete i propisuje da osiguravač prema osiguraniku, ali ne i trećem licu kada ono izvodi pravo iz ugovora o osiguranju, nije vezan ugovorom o osiguranju. Lažni odštetni zahtev i ova sankcija zbog njegovog podnošenja osiguravaču, pored drugih koje ćemo kasnije razmotriti, čine jednu specifičnost ZUOŠ nepoznatu u ranije razmotrenim izvorima prava koji regulišu ugovor o osiguranju.

Pravo osiguravača da kada mu je podnet lažni odštetni zahtev smatra da nije vezan ugovorom je jedna *sui generis* sankcija kao što je i sankcija gubitka prava iz osiguranja, koja je kao i ova svojstvena ugovornom pravu osiguranja. Dakle, ne

i građanskom pravu izvan prava o ugovoru o osiguranju. Razlikuje se od sankcije gubitka prava osiguranika jer kod ove sankcije osiguranik je lišen osnovnog prava iz ugovora o osiguranju - prava na naknadu iz osiguranja, a da pri tome u potpunosti ostaju njegove obaveze prema osiguravaču, kao što su obaveza na plaćanje nedospelih i budućih premija, obaveza obaveštavanja osiguravača o povećanju ili smanjenju rizika, obaveze prijave i dokazivanje sledećih osiguranih slučajeva i druge. Kao što ostaje i obaveza osiguravača da osiguraniku plati naknadu osiguranja za sledeće nastale osigurane slučajeve. Gubitak prava iz osiguranja, dakle, odnosi se na pravo iz jednog određenog nastalog osiguranog slučaja iz koga osiguranik nema pravo na naknadu osiguranja, a ugovor o osiguranju nastavlja svoje dejstvo. Pravo osiguravača da smatra da nije vezan ugovorom nije ni ništavost ugovora, jer do ništavosti ugovora dolazi iz uzroka koji su postojali u trenutku zaključenja ugovora. Ništavost dejstvuje retroaktivno i zato se smatra da kod ništavosti ugovora o osiguranju osiguravač rizik nije nikada prihvatio da osigura. Razlozi kod podnošenja lažnog odštetnog zahteva za nastupanje prava osiguravača da smatra da ugovorom nije vezan nastaju, međutim, u momentu povrede ugovora od strane osiguranika pošto je osigurani slučaj nastao i obaveza osiguravača na isplatu naknade je aktivirana premda još nije utvrđena. Dakle, nastaju naknadno. U momentu podnošenja lažnog odštetnog zahteva. Pravo osiguravača da smatra da nije više vezan ugovorom je sankcija koja se ne može izjednačiti ni sa raskidom ugovora, s obzirom da raskidom ugovora o osiguranju svaka ugovorna strana je dužna da vrati ono što je na osnovu zaključenog ugovora primila od druge strane (restitucija davanja ugovornih strana), što ovde nije slučaj. Ugovorna strana koja je kriva za raskid, dužna je da drugoj nadoknadi štetu pričinjenu zbog raskida ugovora. Kad osiguravač nije vezan ugovorom zadržava plaćene premije, ali nema pravo i na buduće. Oslobođen je svih daljih obaveza bez prava na naknadu štete prema osiguravaču, jer je ugovor prestao da postoji na taj, poseban način i u jednom specifičnom slučaju povrede obaveze na dokazivanja odštetnog zahteva.

U ranije razmatranim pravnim izvorima, podnošenje lažnih informacija osiguravaču koje da su bile istinite bile bi od značaja za utvrđivanje osiguranog slučaja ili obima obaveze osiguravača na plaćanje naknade ne smatra se posebnim oblikom povrede obaveze saradnje, odnosno obaveze na davanje obaveštenja osiguravaču posle nastanka osiguranog slučaja. Ono nije izdvojeno u poseban član, odnosno paragraf zakona i za taj slučaj u tim pravnim izvorima nije propisana posebna sankcija. U njima se podnošenje lažnog odštetnog zahteva podvodi pod opšti pojam povrede obaveze saradnje, odnosno obaveze dostavljanja obaveštenja, u koje ulazi, kao što smo videli, neprijavlivanje, kašnjenje u prijavljivanju, netačno ili pogrešno predstavljanje činjenica, odnosno informacija od značaja za utvrđivanje osiguranog slučaja ili obima obaveze osiguravača na plaćanje naknade, dostavljanje lažnih dokaza o tome i sl. I sankcioniše se pravima osiguravača koja su jedinstvena za sve ove

slučajeve, odnosno načine povrede ove obaveze koji se i u tim izvorima smatraju docnjom. Znači, kao da je povreda obaveze izvršena, na primer, nedostavljanjem ili kašnjenjem u dostavljanju informacija. Izvesno je da je odvojeno normiranje i posebno sankcionisanje podnošenja osiguravaču lažnog odštetnog zahteva u okviru instituta docnje, kao što čini švajcarskih zakonodavac pravom osiguravača da smatra da ga ugovor više ne obavezuje, za ovog zakonodavca opravdano. Ako se ima u vidu masovnost lažnih odštetnih zahteva koji se podnose osiguravačima i zabrinjavajuće velika sredstva koja se odlivaju iz fondova osiguravača za namirenje ili otkrivanje ovih zahteva u svim evropskim državama. Pokazalo se da fondovi osiguranja nisu dovoljno zaštićeni čak ni inkriminisanjem lažnih odštetnih zahteva kao posebnog oblika krivičnog dela prevare - prevare u osiguranju. I da je neophodno zaštitu osiguravača i fondova osiguranja od lažnih odštetnih zahteva osiguranika ojačati merama građansko-pravne zaštite. Tako što će se lažni odštetni zahtevi osiguranika uvrstiti u posebno težak oblik povrede ugovora o osiguranju i kao takav sankcionisati specijalnom sankcijom u okviru pravnog instituta docnje osiguranika.³

Odštetni zahtev se smatra lažnim, prema čl. 40 ZUOŠ, kada osiguranik ili njegov zastupnik u odštetnom zahtevu prikriva ili netačno prijavi činjenice za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete koje da su istinito prikazane, odnosno da nisu prikrivene ili netačno prijavljene, upućivale bi osiguravača na zaključak i donošenje odluke da njegova obaveza da plati naknadu osiguranja postoji ili da nema osnova da bude smanjena. Prikrivanje ili netačno prijavljivanje navedenih činjenica je prvi uslov da bi se odštetni zahtev smatrao lažnim. Drugi uslov je, da je osiguranik istinite činjenice u odštetnom zahtevu prikrilo ili netačno prijavio sa namerom da osiguravača navede („radi navođenja“ - prema tekstu u ovom članu) da pogreši i učini previd i da zbog tako izazvanog pogrešnog uverenja ili previda o činjenicama za utvrđivanje odštetnog zahteva i njegovih posledica isplati naknadu osiguranja za koju nema obavezu da je isplati ili da je isplati u nesmanjenom iznosu. Lažni odštetni zahtev je, dakle, svaki onaj slučaj koji ispunjava navedene uslove, bez obzira da li je doveo do nastupanja posledica zbog koga je podnet osiguravaču: isplate nadoknade osiguranja koja nije trebala biti plaćena ili je trebala biti isplaćena u manjem iznosu.

Obaveza osiguranika da dokaže odštetni zahtev koja je regulisana u čl. 39 ZUOŠ nastaje na osnovu jednog mešovitog sistema koji je, takođe, specifičan za švajcarsko pravo. Ova obaveza koja se odnosi na dužnost dostavljanja informacija o činjenicama koje se mogu upotrebiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štete (nastupanja osiguranog slučaja) ili za procenu štete (utvrđivanje obima obaveze osiguravača na plaćanje naknade, prema terminologiji ZUON i ZUOA

³ O razmerama otkrivenih i neotkrivenih lažnih prijava štete u pojedinim evropskim državama u poslednjih nekoliko godina videti kod: Ilkić, Zoran, Prevare u osiguranju od auto-odgovornosti, u knjizi: *Reforme novi izazovi u pravu osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 2016, str. 216-218.

- prim. aut.) regulisana ja kao zakonska dužnost osiguranika koja nastaje na zahtev osiguravača. Ona je normirana u st. 1 u kome je određeno da dužnost osiguranika da dostavi osiguravaču informacije o činjenicama u naznačenom cilju nastaje na zahtev osiguravača i da obuhvata „sve informacije o činjenicama...“. I da su, što je dalji, drugi uslov u pogledu informacija koje osiguranik „mora“ da dostavi osiguravaču (samo) one za koje je osiguranik znao da se mogu upotrebiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete. Dakle, procenu kvantiteta (sve informacije o činjenicama...) i procenu značaja ili kvaliteta informacija o činjenicama (koje se mogu upotrebiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete) koje osiguranik mora da dostavi osiguravaču posle nastupanja osiguranog slučaja, ZUOŠ prepušta znanju osiguranika, odnosno njegovoj subjektivnoj oceni. To znači da ako osiguranik propusti da prijavi sve činjenice ili propusti da prijavi sve činjenice koje su mu bile poznate, a od značaja su jer su se mogle upotrebiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je nastupila šteta ili za procenu posledica štete, da protekom roka u kome je bio dužan da ih saopšti osiguravaču on dolazi u docnju i odgovara osiguravaču. To je jedno moguće tumačenje koje nije u interesu osiguraniku jer njegovom primenom osiguranik vrlo često zbog pogrešne procene kvantiteta i kvaliteta činjenica o kojima mora da informiše osiguravača može da dođe u docnju. Ono nije ni u interesu osiguravača, jer osiguravač mora da dokaže da je osiguranik znao za određene činjenice koje nije prijavio, te da je s obzirom da nije prijavio činjenice koje su mu bile poznate kriv za docnju. Smatramo zato da je ispravnije jedno drugo tumačenje, koje upravo vodi računa o zaštiti interesa obe ugovorne strane. A to je da osiguranik mora da dostavi osiguravaču informacije o svim onim činjenicama koje su mu poznate da se mogu upotrebiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete o kojima je osiguravač postavio pitanja osiguraniku u zahtevu ili aneksu zahteva da izvrši obavezu dokazivanja odštetnog zahteva. Na taj način smatramo da treba tumačiti dužnost informisanja osiguranika o činjenicama za utvrđivanje osiguranog slučaja ili obima obaveze osiguravača na plaćanje naknade na zahtev osiguravača i u ranije razmotrenim izvorima prava. Na primer, u pogledu davanja informacija koje prema ZUON moraju obuhvatiti sve one koje su neophodne za utvrđivanje osiguranog slučaja ili obima obaveze osiguravača na plaćanje naknade (par. 31, st. 1, reč. 1).

Za razliku od dužnosti dostavljanja informacija radi dokazivanja odštetnog zahteva ili za procenu posledica štete koja za osiguranika nastaje po samom zakonu, dužnost da osiguravaču dostavi određena dokumenta/dokaze, među kojima ZUOŠ apostrofira lekarske nalaze, koji se mogu upotrebiti za utvrđivanje štetnog događaja ili za procenu posledica štete, osiguranik ima samo ako je ta dužnost za njega ustanovljena sporazumom ugovornih strana. Znači, kada je ustanovljena za osiguranika u ugovoru ili uslovima osiguranja, ili u okviru posebnog zaključenog sporazuma koji se odnosi samo na ispunjenje te dužnosti. Zato se u švajcarskom pravu može govoriti

još na jedan način o jednom mešovitom sistemu, sada u pogledu načina na koji se ustanovljavaju dve dužnosti koje čine sadržinu obaveze osiguranika na dokazivanje odštetnog zahteva. To je regulisano u tač. 1, st. 2, čl. 39. Kao i da se ugovorne strane mogu sporazumeti da osiguranik mora da osiguravaču dostavi dokaze koje može da pribavi bez velikog troška. To znači da ako su izostala utanačenja o dokazima koje osiguranik treba dostavi osiguravaču i da se obaveza osiguranika odnosi na dostavljanje samo onih dokaza koje on može da pribavi bez velikog troška, dokaze osiguravač mora sam da pribavi. Ili, i osiguranik, koje bi kao šire tumačenje bilo obuhvaćeno u jezičkom iskazu norme zakonodavca („osiguranik mora da dostavi ugovorom određena dokumenta, uključujući i lekarske nalaze, pod uslovom da ih je moguće dobiti bez velikog troška“), ako mu osiguravač da predujam za troškove oko pribavljanja određenih dokaza i obaveže se da će mu posle pribavljanja i dostavljanja ovih dokaza, ukoliko iznos troškova bude iznad predumljenih, isplatiti sve ostale koje je imao ako su prešli obim manjih troškova. To jest, da će mu naknaditi sve one troškove koji ulaze u obim velikih troškova.

Švajcarski zakonodavac ne limitira prava kojima može da se koristi osiguravač u slučaju povrede zakonom ustanovljene dužnosti za osiguranika da osiguravaču dostavi informacije i povrede ugovorne dužnosti da osiguravaču dostavi određene dokaze od značaja za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete. U pogledu ovih prava jedino što propisuje jeste da se ugovorne strane mogu sporazumeti da osiguranik pod pretnjom gubitka prava na osiguranu naknadu mora ove informacije i dokaze da dostavi osiguravaču u roku utvrđenom u sporazumu ugovornih strana koji je dovoljno dug za njihovo pribavljanje (tač. 2, st. 2, čl. 39). Dakle, u roku koji je sporazumom određen u trajanju da obezbedi da osiguranik može uredno da ispuni dužnost pribave i dostave osiguravaču informacija, odnosno ispuni dužnost pribavljanja i dostavljanja osiguravaču dokaza koji se mogu upotrebiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete.

S obzirom da su napred razmotrene odredbe o obavezi osiguranika na dokazivanje odštetnog zahteva dispozitivne prirode podrazumeva se da sporazumom ugovornih strana mogu biti predviđene i druge dužnosti koje osiguranik mora da ispuni da bi omogućio osiguravaču da utvrdi okolnosti pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete. Pored zakonom ustanovljene dužnosti da mu dostavi informacije i ugovorom ustanovljene dužnosti da dostavi osiguravaču dokaze na ove okolnosti. Na primer, da osiguravaču obezbedi pristup oštećenoj imovinu koja je kao posebna dužnost osiguranika predviđena u Principima i/ili dužnosti koje naši osiguravači predviđaju u svojim uslovima osiguranja o kojima ćemo govoriti u sledećem odeljku. Takođe, imajući u vidu rečenu dispozitivnost normi koje smo do sada ispitali o obavezi osiguranika da dokaže odštetni zahtev i da švajcarski zakonodavac ne limitira prava kojima može da se koristi osiguravač u slučaju povrede

dužnosti koje čine obavezu dokazivanja odštetnog zahteva, kada je reč o pravima osiguravača za slučaj docnje osiguranika u dostavljanju osiguravaču navedenih informacija i dokaza, može se zaključiti da sporazumom ugovornih strana može biti umesto prava osiguravača da uskrati osiguraniku pravo na osiguranu naknadu, ugovoreno za osiguravača pravo da umanja naknadu osiguranja za iznos koji bi platio da je dostavljanje informacija ili dokaza izvršena na vreme, odnosno umanja za iznos štete koja je osiguravaču pričinjena zbog neizvršenja ili kašnjenja u izvršenju obaveze koje pravo je inače u čl. 39, st. 2 ZUOŠ predviđeno za slučaj da osiguranik povredi obavezu na blagovremenu prijavu osiguravaču štetnog događaja, zatim, pravo na raskid ili otkaz ugovora. Ali ne, iz razloga koji smo napred elaborirali, i da se ugovor o osiguranju tada smatra ništavim. Pravo na raskid ugovora smatramo da je dopušteno ugovarati jer ga švajcarski zakonodavac, za razliku od nemačkog ili austrijskog, ne zabranjuje da bude ugovoren. A kada je reč o lažnom odštetnom zahtevu iz dispozitivnosti normi kojima je on, takođe, regulisan proizilazi da u ugovoru o osiguranju, uslovima osiguranja ili u posebnom sporazumu ugovornih strana može biti drugačije od zakonskog definisan lažni odštetni zahtev i za njega ako bude podnet osiguravaču, umesto u čl. 40 ZUOŠ predviđeno pravo, bude određeno neko drugo pravo za osiguravača. Dispozitivnost ovih normi proizilazi iz čl. 97 i 98 ZUOŠ u kojima su izričito navedeni zakonski članovi, stavovi ili tačke u članovima i stavovima tog zakona čije se odredbe ne mogu menjati ili se ne mogu menjati na štetu ugovarača osiguranja i osiguranika.

Da bi osiguravač mogao da se koristi bilo kojim od ovih ugovorenih prava prema osiguraniku koji prekrši razmatranu obavezu dokazivanja odštetnog zahteva (ili i neku drugu zakonsku ili ugovornu obavezu) prvi od dva uslova koji moraju biti ispunjeni je da okolnosti slučaja ukazuju da se kršenje obaveze dokazivanja odštetnog zahteva zbog docnje može pripisati osiguraniku. To će reći da je osiguranik, kao što smo ranije pomenuli, kriv za povredu obaveze dokazivanja. To je izričito predviđeno u čl. 45, st. 1 ZUOŠ čije odredbe se prema čl. 98, st. 1, što je nejasno ovom autoru zbog čega, smatraju relativno-prinudnom normom, te se ne mogu menjati na štetu osiguranika. Drugi uslov je da postoji uzročna veza između skrivljene povrede u izvršenju obaveze o ugovorenom roku dokazivanja odštetnog zahteva i utvrđivanja postojanja obaveze osiguranika na plaćanja naknade osiguranja ili njenog obima. Znači, da ako kršenje obaveze dokazivanja odštetnog zahteva, odnosno dužnosti koje čine ovu obavezu o roku za koje je osiguranik odgovoran nije uticalo na utvrđivanje postojanja obaveze osiguranika na plaćanje naknade/štete ili njenog obima, osiguravač je obavezan da plati naknadu (u celini ili u odgovarajućem obimu). To proizilazi iz opšteg pravila obligacionog prava da krivica za povredu docnjom obaveze dužnika mora biti u uzročnoj vezi sa posledicom. U Principima, ZUON i ZUOA, za razliku od ZUOŠ, videli smo, uslov uzročnosti između krivice osiguranika za povredu obaveze saradnje posle nastupanja osiguranog slučaja, odnosno obaveze

na davanje obaveštenja osiguravaču i posledice po utvrđivanje postojanja obaveze osiguravača ili njenog obima je izričito propisan. Kod podnošenja lažnog odštetnog zahteva, međutim, uslov uzročnosti je prema ZUOŠ irelevantan za nastanak prava osiguravača da smatra da nije vezan ugovorom. Izostanak uzročnosti u navedenom značenju kod podnošenja lažnog odštetnog zahteva govori da je pravo osiguravača da i tada smatra da nije vezan ugovorom ono kazna za osiguranika. Za razliku od ranije ispitanih izvora prava, u ZUOŠ nije propisan ni teret dokazivanja postojanja krivice osiguranika za povredu obaveze dokazivanja odštetnog zahteva, te se na ovo pitanje primenjuju ranije istaknuta opšta pravila procesnog prava o teretu dokazivanja. Takođe, u ZUOŠ, kao ni u Principima, ZUON i ZUOA, nije predviđen teret dokazivanja postojanja uzročne veze između povrede obaveze dokazivanja odštetnog zahteva i posledice na utvrđivanje postojanja obaveze na plaćanje naknade osiguravača / štete ili njenog obima, te se i na dokazivanja ove činjenice primenjuju opšta pravila o teretu dokazivanja.

ZUOŠ ne određuje mesto u kome se dužnosti koje čine obavezu dokazivanja odštetnog zahteva moraju ispuniti. Niti propisuje da se ugovorom o osiguranju može predvideti pismena forma u kojoj osiguranik dužnost dostavljanja informisanja treba da ispuni, kao što to propisuje u pogledu obaveze prijavljivanja osiguranog slučaja, odnosno štetnog događaja u čl. 38, st. 1 ZUOŠ. Takođe ne reguliše ni pitanje snošenja troškova dokazivanja odštetnog zahteva. To znači da ovi detalji u interesu pravne sigurnosti ugovornih strana treba da budu uređeni ugovorom ili uslovima osiguranja.

Ono što je još regulisano u pogledu elemenata sadržine obaveze dokazivanja odštetnog zahteva u ZUOŠ, ali relativno prinudnim normama koje se, kao što je poznato, ne mogu ugovorom ili uslovima osiguranja menjati na štetu osiguranika, je da rok za ispunjenje dužnosti dostavljanja informacija i dokaza koji se mogu upotrebiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štete ili za procenu posledica štete, počinje da teče od dana kada je osiguravač identifikovao imaoca prava na osiguranu naknadu, a ne od dostavljenog osiguraniku zahteva da izvrši ove dužnosti kao u ranije ispitanim izvorima prava ako ugovorne strane ugovorom nisu odredile početak toka ovog roka na drugi način. I da osiguravač mora podsetiti osiguranika (pre ili u toku trajanja ovog roka - prim. aut.) na posledice kašnjenja u dostavljanju informacija i dokaza. Ove odredbe nalazimo u čl. 39, st. 2, tač. 2, drugoj rečenici.

Na kraju našeg izlaganja o švajcarskom pravu treba reći da ono normativno znatno složenije reguliše obavezu koju ispitujemo u radu, pre svega, kroz razlike u odnosu na do sada ispitane pravne izvore u načinu ustanovljavanja pojedinih dužnosti (zakonom i ugovorom) koje čine sadržinu ove obaveze. I da to utiče na jasnoću i razumevanje, te operacionalizaciju ove obaveze u praksi osiguranja. Ali da primenom normativnih rešenja koje ustanovljava ZOUŠ mogu biti u praksi osiguranja postignuti isti efekti koji se mogu postići primenom rešenja koja o ovoj obavezi imaju Principi, ZUON i ZUOA.

Francusko pravo. U Zakoniku o osiguranju Francuske, Knjiga I - Ugovor (u daljem tekstu: ZOF)⁴ obaveza osiguranika da osiguravaču prijavi štetu koja može da aktivira osiguravajuće pokriće, koja se u većini ispitanih pravnih izvora naziva obavezom da prijavi osiguravaču nastupanje osiguranog slučaja, relativno je potpuno regulisana dispozitivnim normama u vrstama osiguranja od štete. U pogledu sadržine prijave, dospelosti obaveze prijave i dužini roka u okviru koga se on može ugovorom o osiguranju odrediti, pravu osiguravača da uskrati da osiguraniku isplati naknadu štete zbog docnje u izvršenju obaveze prijave (gubitak prava na naknadu) i uređivanja izuzetaka od prava osiguravača da uskrati naknadu (čl. 113-11, st. 1, tač. 2 ZOF). Svi ostali elementi koje čine sadržinu ove obaveze, kao i neki od pomenu-tih koji su okvirno određeni u ZOF, uređuju se ugovorom o osiguranju ili uslovima osiguranja, uz odgovarajuća ograničenja predviđena u ovom zakoniku koja važe i za obavezu osiguranika da saraduje sa osiguravačem u utvrđivanju nastupanja osiguranog slučaja ili obima obaveze osiguravača i druge ugovorom ustanovljene obaveze.⁵ To već govori da se ove dve obaveze koje ima osiguranik posle nastupanja osiguranog slučaja i u francuskom pravu smatraju i delimično regulišu kao posebne i samostalne obaveze, a ne kao jedna pravna celina koju čini skup više obaveza koje tada nastaju za osiguranika.

ZOF ima samo jednu odredbu koja se odnosi na obavezu, nazovimo je sada prema nazivu koji joj je dat u Principima, saradnje osiguranika sa osiguravačem posle nastupa osiguranog slučaja. Označavamo je tako zbog toga što se ona u toj odredbi ne imenuje niti joj se kao u ZUOA naziv može odrediti iz njene sadržine, s obzirom da se u njoj i drugim odredbama ovog zakonika ne ustanovljavaju dužnosti koje je čine i koje ima osiguranik posle nastupanja osiguranog slučaja, ako su ugovorom predviđene, radi utvrđivanja da je osigurani rizik nastupio ili utvrđivanja obima obaveze osiguranika na plaćanje naknade / štete. U toj odredbi, čl. 113-11, st. 1, tač. 2, propisano je jedino da su ništave sve klauzule u ugovoru i uslovima osiguranja koje predviđaju gubitak prava za osiguranika zbog kršenja obaveze koja se odnosi na prijavu štete nadležnim organima i na *dostavljanje dokumentacije* (nadležnim državnim organima i osiguravaču - prim. aut.), s tim da osiguravač tada zadržava pravo da od osiguranika zahteva naknadu štete koja mu je kršenjem obaveze prouzrokovana. To znači da bi se oživotvorila u francuskoj praksi osiguranja obaveza saradnje da u ugovoru o osiguranju ili uslovima osiguranja moraju biti, pre svih, ustanovljene dužnosti za osiguranika koje je dužan da izvrši da bi osiguravaču omogućio da utvrdi

⁴ Code des assurances 1930, version consolidée au 17 mai 2015 (Zakonik o osiguranju Francuske) (dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affi chCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006073984&dateTexte=20160312>).

⁵ Više o obavezi osiguranika da osiguravaču prijavi nastupanje osiguranog slučaja u francuskom pravu, videti u našem članku naznačenom u fusnoti 5, str. 183-184 (Obaveza osiguranika da osiguravaču prijavi nastupanje osiguranog slučaja - pogled na savremena rešenja).

da je rizik / osigurani slučaj nastupio ili utvrdi obim njegove obaveze na plaćanje naknade / štete. Kao što su dužnost da osiguravaču saopšti informacije i dužnost da dostavi dokaze od značaja za utvrđivanje da je rizik nastupio ili utvrdi obim obaveze na plaćanje naknade. Koje informacije i dokaze je dužan da dostavi, sve ili samo neophodne za rečena utvrđenja ili tačno u ugovoru predviđene, dokaze koje može da pribavi, da ih pribavi bez većih troškova i sl. kao što je to regulisano u ranije ispitanim izvorima prava. Zatim, da u ugovoru o osiguranju bude određeno kako ove dužnosti nastaju, na zahtev osiguravača ili i bez zahteva osiguravača. Rok u kome se imaju ispuniti dužnosti, događaj od kada se računa rok za ispunjenje dužnosti, mesto ispunjenja dužnosti i šta se smatra kršenjem dužnosti. I naročito posledice koje nastupaju zbog povrede dužnosti osiguranika / prava koja ima osiguravač kad je osiguranik povredio dužnosti, osim kao što smo videli gubitka prava iz osiguranja u slučaju kašnjenja osiguranika u ispunjenju dužnosti dostavljanja dokumentacije, slučajevi ili izuzeci kada se osiguravač ne može koristiti tim pravima (nepostojanje uzročne veze između subjektivne docnje osiguranika zbog povrede dužnosti i utvrđivanja osiguranog rizika ili obima obaveze osiguranika na plaćanje štete)⁶, teret dokazivanja i drugi elementi dužnosti koje čine obavezu koja se razmatra u ovom radu, a koje smo elaborirali prilikom ispitivanja Principa, ZUON, ZUOA i ZUOŠ.

U ZOF, postoje, međutim, još neke odredbe koje su opšteg značaja jer se mogu primeniti i na povredu dužnosti osiguranika da posle nastanka rizika osiguravaču saopšti informacije i povredu dužnosti da osiguravaču dostavi dokumenta od značaja za utvrđivanje osiguranog rizika koji je nastupio ili obima obaveze osiguravača da zbog rizika koji je nastupio plati osiguraniku štetu. Njima se ustanovljavaju ograničenja u slobodi ugovaranja nekih elemenata sadržine ovih dužnosti koji čine obavezu saradnje osiguranika sa osiguravačem posle nastupanja osiguranog rizika. Jedna od njih je od naročitog značaja jer predviđa koje posledice su dopuštene da uslovima osiguranja budu predviđene zbog povrede ugovornih dužnosti. I propisuje uslov koji mora biti ispunjen da bi klauzule kojima se u uslovima osiguranja određuju posledice povrede ugovornih dužnosti proizvodile pravno dejstvo. U pitanju je jedna lapidarno formulisana odredba u kojoj se kaže: „Punovažni su uslovi osiguranja koji predviđaju ništavost, gubitak prava ili isključenja iz osiguranja samo ako su istaknuti na veoma jasan način.“ (čl. 112-4, st. 4). Taj uslov je ponovljen u jednoj drugoj odredbi koja se odnosi na klauzule polise koja kada je potpisana od obe ugovorne strane čini pismenu formu ugovora o osiguranju i uslov punovažnosti ugovora o osiguranju: „Ugovorna klauzula mora biti jasno odštampana u polisi.“ (čl. 113-15, st. 1). Osim ovih, u ZOF postoje još dve kratke odredbe čija primena dolazi u obzir u pogledu posledica

⁶ Odgovornost za docnju dužnika po osnovu krivice u francuskom pravu nije nigde, nasuprot nemačkom pravu, izričito propisana, ali interpretacijom pravila o nemogućnosti izvršenja ugovora i naknadi štete i nekih drugih pravila iz GZ Francuske, u francuskoj doktrini i sudskoj praksi zauzet je stav da je za docnju dužnika merodavna krivica (Perović, Slobodan, *Obligaciono pravo*, Beograd, 1968, str. 262-274).

koje se mogu predvideti ugovorom za povredu osiguranikovih ugovornih dužnosti i forme za punovažnost dokazivanja jednog prava koje osiguravač može da ugovori i koristi u slučaju povrede dužnosti. U prvoj se određuje da u polisi moraju biti navedeni uslovi za raskid ugovora (čl. 113-12, st. 1), za koju klauzulu bi bilo sporno da li je dopuštena da se ugovori za povredu dužnosti koje čine sadržinu obaveze saradnje osiguranika sa osiguravačem posle nastupanja osiguranog rizika kao što je to izričito predviđeno u ZUON (par. 28, st. 5) ili u ZUOA (par. 6, st. 5). A u drugoj odredbi, da se ugovor o osiguranju koji je zaključilo fizičko lice izvan svoje profesionalne delatnosti mora od strane osiguravača dokazati da je otkazan preporučenim pismom (čl. 113-12-1). Smatramo da prema francuskom pravu ništavosti ugovora ne bi mogla biti ugovorena zbog povrede ovde razmatranih dužnosti osiguranika koje čine njegovu obavezu saradnje sa osiguravačem posle nastupanja osiguranog rizika. Jer, kao što smo ranije naveli razlog ništavosti mora postojati u vreme zaključenja ugovora i to je univerzalno prihvaćeno u svim evropskim pravnim sistemima.

Dakle, prema ZOF, izvesno je da osiguravač može ugovorom, odnosno uslovima osiguranja da predvidi sankcije za povredu docnjom dužnosti koje čine obavezu saradnje u rasponu od naknade štete, preko otkaza i gubitka prava osiguranika na naknadu iz osiguranja. Izuzev u pogledu one kategorije, kao što smo videli, koja se odnosi na dužnost osiguranika da obavesti nadležni organ o nastanku štete i dužnost dostavljanja dokumentacije kada se zbog docnije osiguranika u ispunjenju ovih dužnosti ne može ugovoriti pravo osiguravača da osiguraniku uskrati da isplati naknadu štete pozivom na njen gubitak.

Slabost francuskog zakonodavca u regulisanju obaveze saradnje osiguranika sa osiguravačem posle nastupanja osiguranog slučaja je očigledna, s obzirom da je zanemarljiv broj dispozitivnih normi kojima se u ZOF ona reguliše i onih koje se kao opšte mogu na nju primeniti i nalaze se u poglavlju tog zakonika u kome se normira zaključivanje i dokazivanje ugovora o osiguranju. U odsustvu većeg broja ovih normi, za razliku od ranije ispitivanih izvora prava, koje se na nju primenjuju kao izvor pretpostavljene volje ugovornih strana, velika je odgovornost osiguravača u uređivanju ove obaveze u uslovima osiguranja. Sa jedne strane, ako u uslovima osiguranja ona nije dovoljno regulisana, ugovorne strane se nalaze u neizvesnoj pravnoj situaciji koja nastaje zbog potrebe za iznalaženje nedostajućih normi i neizvesnog rezultata da li nedostajuća norma koja je kreirana u postupku popunjavanja pravnih praznina analogijom sa rešenjima koja sadrže norme koje regulišu sličnu obavezu koja je dovoljno regulisana, kao što su norme kojima je uređena obaveza osiguranika da osiguravaču prijavi nastupanje osiguranog slučaja, odgovaraju cilju obaveze saradnje i karakteru/prirodi ugovorenih dužnosti koje ima osiguranik prema osiguravaču u ispunjenju te obaveze. Sa druge strane, ukoliko uslovi osiguranja sadrže dovoljno odredbi / klauzula kojima se popunjavaju pravne praznine u ZOF o obavezi saradnje, za koje se uvek smatra da o njima nije posebno pregovarano,

one su kao klauzule o dužnostima osiguranika i pravima osiguravača zbog njihove povrede izložene kontroli dopuštenosti od strane sudova koji će je sprovesti primenom odgovarajućih opštih načela koja se primenjuju na zaključenje i izvršenje obligacionih ugovornih obaveza (principa zaštite javnog poretka, dobrih običaja, zabrane zloupotrebe prava, savesnosti i poštenja u poslovanju i drugih) i prema ustanovljenim kriterijumima za ocenu punovažnosti standardnih klauzula opštih uslova ugovora predviđenim u Građanskom zakoniku i posebnom zakonu o standardnim ugovorima (opštım uslovima formularnih ugovora). Jedan od tih kriterijuma zasnovan na principu poštenja i savesnosti na osnovu koga se može sprovesti procena punovažnosti ovih klauzula u opštım uslovima osiguranja predviđen je u Direktivi 93/13/EEC o nepravičnim/nekorektnim klauzulama u potrošačkim ugovorima čija je rešenja Francuska inkorporirala u svoje zakonodavstvo.⁷ Neizvesnosti koje nastaju za ugovorne strane u obe ove situacije govore da je za njihovu pravnu sigurnost izvesnost koja se postiže potpunim ili potpunijim regulisanjem uvek bolja solucija koju može da ponudi zakonodavac. Na primerima do sada ispitanih izvora prava to je više puta potvrđeno.

Češko pravo. Za razliku od svih do sada ispitanih izvora prava, u Građanskom zakoniku Češke (dalje: GZČ)⁸ obaveza prijave osiguranog slučaja i obaveza saradnje posle nastupanja osiguranog slučaja, ili kako se ona još naziva u tim izvorima obavezom na davanje obaveštenja ili obavezom dokazivanja odštetnog zahteva osiguranika objedinjene su u jednu obavezu. Zajedno sa još nekim obavezama, te sa njima sve one čine pravnu celinu i jednu jedinstvenu obavezu koju ima nakon i povodom nastupanja osiguranog slučaja ugovarač osiguranja, osiguranik ili treće lice koje ima pravo na nadoknadu osiguranja. Tehnički ove obaveze se, s obzirom da većina ima za predmet dostavljanje osiguravaču odgovarajućih obaveštenja, odnosno informacija o određenim činjenicama povodom nastanka osiguranog slučaja, a jedna dostavljanje dokumenata kojima se ove činjenice dokazuju, izvršavaju kako je to i predviđeno u čl. 2797, st. 1 GZČ podnošenjem jedinstvene prijave osiguravaču. U toj odredbi se od prijema ove prijave određuje rok u kome osiguravač ima obavezuj da otpočne sa procenom/utvrđivanjem postojanja i obima svoje obaveze na naknadu štete. To, takođe, ilustruje rečenu konstataciju da se sve te obaveze koje ima ugovarač, osiguranik ili treće lice koje je korisnik osiguranja čine pravnu celinu. Stoga bi toj pravnoj celini obaveza koju češki zakonodavac ne imenuje koristeći odgovarajući termin, ako se posmatra kao jedinstvena obaveza, bilo najispravnije

⁷ Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts („Direktiva Saveta 93/13/EEC od 5. aprila 1993. godine o nepravičnim ugovornim odredbama potrošačkih ugovora“), *Official Journal of the European Communities*, L 95, 21. 4. 1993, 29–34.

⁸ Zákon ze dne 3. února 2012 občanský zákoník, zákon č. 89/2012, *Sbírky zákonů ČR*, No. 89/2012 Coll. (Građanski zakonik Češke, na snazi od 1.1.2014.). Ugovor o osiguranju je regulisan u čl. 2758-2872 (115 članova).

nasloviti u doktrini obavezom saradnje ugovarača, osiguranika ili trećeg lica koje ima pravo na nadoknadu osiguranja sa osiguravačem posle nastupanja osiguranog slučaja, odnosno osiguranog događaja prema terminologiji koju koristi češki zakonodavac za osigurani slučaj.

Ovu obavezu, prema čl. 2796, st. 1 GZČ, čine: 1) obaveza obaveštavanja osiguravača o nastanku osiguranog događaja koja obuhvata dužnost da se istinito objasni osiguravaču nastanak i posledice nastalog osiguranog događaja, 2) obaveza obaveštavanja osiguravača o pravima trećih lica, tj. obaveza da se osiguravač upozna da određena treća lica imaju određena prava na naknadi osiguranja sa nastupanjem osiguranog događaja, 3) obaveza da se osiguravač obavesti o postojanju višestrukog osiguranja i 4) obaveza da se osiguravaču dostave *neophodna* dokumenta. Logičkim tumačenjem, zaključujemo da se pod obavezom dostavljanja dokumenata podrazumeva predaja osiguravaču isprava koje čine dokaze iz kojih on može da utvrdi sve one činjenice koje čine predmet obaveza obaveštavanja/informisanja nabrojanih pod 1)-3). U odredbi st. 2. tog člana, proširuje se krug lica koja mogu (ne moraju!) da izvrše obavezu (samo) prijave osiguranog slučaja na svako drugo lice koje ima zakoniti interes u nadoknadi iz osiguranja. Dakle, drugačije od toga kako je to određeno u Principima: da je prijava osiguranog slučaja punovažna kada je učinjena od bilo kog trećeg lica. Odredba st. 2, čl. 2796 GZČ, s obzirom da se u njoj reguliše isključivo pitanje subjekta obaveze iz st. 1 toga člana u pogledu obaveštavanja osiguravača o nastupanju osiguranog događaja, može opravdano uputiti na zaključak da je češki zakonodavac ambivalentan u pogledu normiranja obaveza koje nastaju posle i povodom nastupanja osiguranog slučaja koje smo mi napred pobrojali. I da ih prilikom regulisanja na jednom mestu (čas - prim. aut.) smatra skupom obaveza, odnosno pravnom celinom, a na drugom mestu (čas) svaku za sebe kao posebnu, samostalnu obavezu. Takvim ambivalentnim pristupom u normiranju obaveza koje imaju ugovarač osiguranja, osiguranik ili treće lica koje ima pravo na naknadu osiguranja prema osiguravaču posle nastupanja osiguranog slučaja, češki zakonodavac stavlja osiguravače u značajnu dilemu kako ih regulisati u uslovima osiguranja? Kao samostalne obaveze ili kao jednu obavezu koja čini skup više obaveza i zatim, s tim u vezi, da li ih osiguravač za slučaj kršenja u uslovima osiguranja može, ako se svaka smatra samostalnom, sankcionisati na različiti način. Odgovarajućim pravima osiguravača u zavisnosti od obaveze u pitanju, polazeći od činjenice da su norme u kojima se u čl. 2800, st. 2 GZČ regulišu posledice kršenja obaveza (zakonskih i ugovornih - prim. aut.) od strane ugovarača, osiguranika ili „nekog trećeg lica koje ima pravo na nadoknadu osiguranja“ dispozitivne prirode.

Ispunjenje svih tih obaveza dospeva, bilo da se tumače da čine jednu celinu i jednu jedinstvenu obavezu bilo da se razumeju tako da je svaka od njih posebna, u jednom istom trenutku. Što znači, kao što ćemo videti iz odredbe čl. 2800, st. 2 GZČ, i da je povreda svake od njih, nekoliko njih ili povreda svih zajedno ako se to

dogodi sankcionisana istom sankcijom. Dospevaju na izvršenje nastankom osiguranog događaja i moraju da se izvrše u roku izraženom u pravnom standardu „bez neopravdanog odlaganja“. U praksi osiguranja, iako nema bližeg iskaza u tom smislu u tekstu čl. 2796, st. 1 GZČ, to znači odmah nakon nastanka događaja. Dakle, sve one nastaju istovremeno, danom nastanka osiguranog događaja i od tog trenutka se računa rok za njihovo izvršenje izražen u navedenom pravnom standardu. To je još jedan argument da se razmatrane obaveze smatraju jednom obavezom. Za razliku od ranije razmatranih izvora prava, češki zakonodavac dospelost ovih obaveza ne vezuje za trenutak saznanja za nastupanje osiguranog događaja kao što to čini, na primer, nemački ili austrijski zakonodavac (par. 30, st. 1 ZUON i par. 33, st. 1 ZUOA) ili za uslov da je lice koje ima obavezu da prijavi nastanak osiguranog slučaja znalo ili trebalo da zna za postojanje osiguranog događaja, što ustanovljavaju Principi (čl. 6:101, st. 1). Izvesno je, međutim, da se dospelost ne može računati od objektivne činjenice nastanka, a ne od saznanja za nastanak osiguranog događaja kao subjektivne činjenice koja je jedina opravdavajuća da se ona za nju veže. I da se zbog toga ova odredba GZČ mora u smislu rešenja prihvaćenog u uporednom pravu šire tumačiti.

Obaveze nastaju po samom zakonu, nezavisno od toga da li je osiguravač zahtevao da pojedinu od njih, nekoliko njih ili sve ugovarač, osiguranik ili treće lice koje ima pravo na nadoknadu osiguranja izvrši. Istekom roka za izvršenje ovih obaveza nastupa docnja i odgovornost za docnju ako je osiguranik ili drugi subjekat koji je dužan da ih ispuni kriv za prekoračenje roka. Najmanje u stepenu obične nepažnje. U odredbama GZČ u kojima se normiraju razmatrane obaveze to nije izričito propisano, ali to proizilazi iz opštih pravila Građanskog zakonika o odgovornosti za dužničku docnju. Pojedine od njih, međutim, kao što ćemo kasnije videti, mogu da budu prekršene i na drugi način: prijavom koja sadrži lažne ili iskrivljene bitne činjenice o posledicama osiguranog događaja ili (lažnim ili iskrivljenim predstavljanjem) informacija o tom događaju. Ali samo onda kada su prekršene uz kvalifikovani oblik krivice: namerom ili grubom nepažnjom.

U ranije razmatranim izvorima prava, prva obaveza koju ima osiguranik u okviru ovih koje nabroja češki zakonodavac je obaveza da posle nastanka osiguranog slučaja prijavi osiguravaču nastupanje osiguranog događaja koja obuhvata dužnost osiguranika da obavesti osiguravača o nastaloj šteti, odnosno da je nastao osiguranik događaj i dužnost da ga obavesti o postojanju osiguravajućeg pokrića, pravu na nadoknadu osiguranja. Druga, koju razmatramo u ovom radu, kao što smo videli, sastoji se od dužnosti osiguranika da osiguravaču saopšti informacije koje su mu potrebne za utvrđivanje osiguranog slučaja ili obima obaveze na plaćanje naknade i dužnost da mu dostavi dokaze o tome. I to samo na zahtev osiguravača. U češkom pravu, ona međutim, videli smo, nastaje po samom zakonu, dakle, i bez zahteva osiguravača.

Kao glavni subjekat obaveza određen je korisnik, pod njim se podrazumeva lice koje ima pravo na osiguranu naknadu. Ako to lice nije istovremeno i ugovarač

osiguranja ili osiguranik, ove obaveze, takođe, imaju ugovarač osiguranja i osiguranik. Ugovarač kada je ugovor o osiguranju zaključio sa osiguravačem u svoje ime i svoj račun. A osiguranik kada je ugovarač zaključio ugovor za tuđ račun.

Češki zakonodavac, ali ne tako razučeno prema kategorijama obaveza i pravima osiguravača za slučaj njihove povrede ustanovljenim prema težini krivice, kao nemački i austrijski zakonodavac, u par. 28 ZUON i par. 6 ZUOA, ima posebne odredbe u kojima reguliše posledice kršenja obaveza ugovarača osiguranja, osiguranika ili nekog trećeg lica koje ima pravo na osiguranu nadoknadu. Tako glasi i naslov kojima se označava sadržaj ovih odredbi koji se nalazi iznad čl. 2800 GZČ („Posledice kršenja obaveza“). I one se, kao i takve posebne odredbe koje poznaje ZUON i ZUOA, primenjuju kako na zakonom ustanovljene obaveze za ova lica, tako i na ugovorene obaveze. Jednu grupu obaveza za čiju povredu se u GZČ propisuju sankcije čine one koje ima ili ih je preuzeo tokom pregovora o zaključenju ugovora ili izmene ugovora o osiguranju ugovarač osiguranja ili osiguranik. Regulisane su u st. 1, čl. 2800. A drugu grupu sve ostale obaveze čiji su subjekti i odgovorna lica za povredu pored ugovarača osiguranja i osiguranika i treće lica koje ima pravo na osiguranu naknadu. Ova grupa obuhvata znači i obavezu prijave osiguravaču informacija i dostavljanje dokumenata. Informacija i dokumenata potrebnih osiguravaču za utvrđivanje da je osiguranik događaj nastupio ili za određivanje obima/iznosa nadoknade osiguranja. Posledice povrede i uslovi odgovornosti za povredu ovih obaveza su regulisani u čl. 2800, st. 2 GZČ. Osiguravač zbog povrede, odnosno kršenja ove obaveze prema terminologiji koju koristi češki zakonodavac ima pravo da smanji svoju obavezu na isplatu naknade osiguranja u srazmeri uticaja kršenja te obaveze na obim/visinu obaveze osiguravača da plati naknadu. Preciznije ovo pravo je izraženo, videli smo u Principima, u čl. 6:102, st. 2, u iskazu da osiguravač ima pravo da naknadu osiguranja umanji u obimu u kojem osiguravač dokaže da je povredom obaveze pretrpeo štetu. Razlika od Principa u propisivanju ovog prava za osiguravača je u tome što u čl. 2800, st. 2 GZČ nema izjašnjenja zakonodavca da kršenje razmatrane obaveze pretpostavlja da postoji krivica za njenu povredu. Premda, kao što smo već rekli, to proizilazi iz opštih odredbi GZČ u kojima se reguliše odgovornost dužnika za dočnju. U GZČ nema kao u Principima određenja ko snosi teret dokazivanja da je kršenje obaveze prouzrokovalo štetu osiguravaču, tj. da se obim naknade iz osiguranja može umanjeti u obimu u kojem osiguravač dokaže da je kršenjem obaveze pretrpeo štetu. A, takođe, i što nije, kao u Principima, za slučaj namernog ili grubom nepažnjom kršenja obaveze ustanovljeno pravo za osiguravača da odbije da isplati naknadu osiguranja. Pravo da umanji naknadu osiguranja, osiguravač ima prema GZČ samo ako je povreda obaveze informisanja i dostavljanja dokaza *značajno* uticala na utvrđivanje osiguranog slučaja ili određivanje iznosa nadoknade osiguranja.

Treba naglasiti da za razliku od ZUOŠ (čl. 40) u kome je za podnošenje lažnog odštetnog zahteva propisan znatno stroža sankcija nego kada osiguranik

docnjom povredi obavezu informisanja i dostavljanja dokumenata osiguravaču koje on može da upotrebi za utvrđivanje osiguranog slučaja/štete ili procenu posledica štete u vidu prava da smatra da nije vezan ugovorom, u GZČ za ovaj poseban oblik povrede navedene obaveze to nije učinjeno. Bez obzira da li se radi o docnji kao obliku kršenja ove obaveze ili kršenju obaveze podnošenjem lažnog odštetnog zahteva, češki zakonodavac propisuje istovetnu sankciju: pravo osiguravača da smanji naknadu osiguranja. Inače, lažnim odštetnim zahtevom, češki zakonodavac smatra prijavu u kojoj su namerno ili grubom nepažnjom iskrivljene bitne činjenice u vezi sa posledicama prijavljenog osiguranog događaja ili u njoj prikrivaju informacije o tom događaju (čl. 2797, st. 2 GZČ)⁹. Ovom blagom sankcijom, umesto da je za lažni odštetni zahtev ustanovljena kao u švajcarskom pravu teža sankcija i na taj način bolje zaštićen osiguravač od nelojalnih postupaka ugovarača, osiguranika i trećeg lica koje ima pravo na osiguranu naknadu i njome deluje preventivno, odnosno odvratajuće od podnošenja lažnih odštetnih zahteva, češki zakonodavac podstiče podnošenje takvih zahteva.¹⁰ Tada, uz pravo da smanji naknadu osiguravač ima pravo da zahteva da mu se nadoknade dokazani troškovi koje je imao da bi utvrdio istinite činjenice u vezi sa informacijama koje su mu dostavljene ili skrivene od njega. To pravo za osiguravača ustanovljeno je čl. 2797, st. 2 GZČ. Na opšti način, pravo na naknadu troškova osiguravača ustanovljeno je u st. 3 ovog člana i u svim drugim slučajevima u kojima ugovarač, osiguranik ili neko treće lice koje ima pravo na nadoknadu osiguranja prouzrokuje troškove istrage ili ih poveća kršenjem neke svoje obaveze.

U završnici našeg ispitivanja češkog prava, mogu se naglasiti nekoliko konstatacija opšteg značaja. Specifične konstatacije su istaknute tokom prethodnog

⁹ Ako uporedimo ovu definiciju lažnog odštetnog zahteva češkog zakonodavca sa onom koju daje švajcarski zakonodavac u čl. 40 u vezi sa čl. 39, st. 1 ZUOŠ, zapazićemo da se one razlikuju u kvalifikaciji. Prema ZUOŠ, prijava kojom osiguranik ispunjava svoju obavezu dokazivanja odštetnog zahteva da bi bila lažna, odnosno imala kvalifikaciju lažnog odštetnog zahteva treba da sadrži prikrivene ili netačno prijavljene činjenice koje se mogu upotrebiti za utvrđivanje okolnosti pod kojima je došlo do štetnog događaja ili za procenu posledica štete radi toga / sa namerom da osiguravač pogreši ili učini previd i isplati štetu koja da su u njoj bile prikazane istinite činjenice na navedene okolnosti obaveza osiguravača da isplati štetu bi bila isključena ili manja. U češkom pravu, međutim, da bi se smatralo da je osiguravaču podnet lažni odštetni zahtev dovoljno je da prijava koju podnose ugovarač, osiguranik ili treće lice koje ima pravo na nadoknadu osiguranja posle nastupanja osiguranog događaja (prijava iz čl. 2796, st. 1 ČGZ) sadrži namerno prikazane lažne ili grubom nepažnjom predstavljene iskrivljene bitne činjenice o posledicama prijavljenog štetnog događaja ili se u njoj prikrija informacija o tom događaju. Dakle, prema GZČ ne traži se, kao u ZUOŠ, da je prilikom podnošenja „lažne prijave“ / lažnog odštetnog zahteva postojao i da se dokaže da je postojao onaj subjektivan odnos podnosioca prijave i podnete prijave: da osiguravač isplati štetu koja je isključena iz osiguranja ili veću od one koju bi trebalo da plati.

¹⁰ Izuzetak u pogledu težine sankcija za podneti lažni odštetni zahtev, češki zakonodavac je učinio u obaveznim osiguranjima. „U slučaju obaveznog osiguranja, osiguravač može da odbije ispunjenje svoje obaveze samo ako je oštećeno lice ili neko drugo lice sa znanjem oštećenog lica isključivo svojom krivicom ili grubom nepažnjom dalo nepotpun odgovor na pismeno postavljena pitanja, lažnu ili bitno iskrivljenu informaciju.“ (čl. 2780 GZČ)

ekspezea o rešenjima tog prava. Češki zakonodavac je, kao što smo videli, nedosledan u normiranju obaveze/obaveza koje imaju ugovarač osiguranja, osiguranik ili treće lice koje ima pravo na naknadu osiguranja prema osiguravaču posle nastupanja osiguranog slučaja. Na nekim mestima, kao u članu 2796, st. 1 GZČ, normira ih kao pravnu celinu u okviru jedne/jedinstvene obaveze obaveštavanja osiguravača. To je učinjeno i u čl. 2797, st. 1 GZČ u kome se sve obaveze koje imaju ova lica posle nastupanja osiguranog slučaja tretiraju kao (bitni) elementi prijave (informacija - prim. aut.) osiguravaču. Dok, na primer, u st. 2, čl. 2796 GZČ u kome se normira da prijavu nastanka osiguranog događaja može da izvrši svako lice koje ima zakoniti interes u nadoknadi iz osiguranja, ovu obavezu izdvaja iz konteksta svih ostalih informacija koje su prema st. 1 tog člana dužni da osiguravaču dostave ugovarač, osiguranik ili korisnik osiguranja i tu obavezu tretira kao posebnu, samostalnu obavezu. Ova nedoslednost može u praksi biti povod različitim tumačenjima, naročito u pogledu načina sankcionisanja povrede obaveza. Da li ih treba sankcionisati zavisno od povrede svake od njih ili kada su povređene kumulativno? Sledeći nedostatak češkog zakonodavca u regulisanju obaveze saradnje, odnosno obaveštavanja osiguravača je nepotpunost u regulisanju. To otvara problem popunjavanja pravnih praznina onda kada je ispušteno da se elementi sadržine razmatrane obaveze uredi u ugovoru ili uslovima osiguranja. Na primer, u pogledu određivanja mesta na kome se ima izvršiti obaveza ili tereta dokazivanja da je kršenje obaveze *značajno uticalo* na utvrđivanje nastupanja osiguranog događaja. Zatim, u GZČ nema posebnih odredbi o članovima i odredbama u pojedinim članovima ovog zakonika koji se odnose na ugovor o osiguranju, za koje je unapred propisano da čine apsolutno i relativno prinudne norme ili (samo) apsolutno prinudne iz čega bi se zaključivalo da su ostale odredbe dispozitivne norme i da mogu uvek biti menjane voljom ugovornih strana. Kao što je to slučaj sa određenjima o ovakvoj prirodi pojedinih normi kojima se obaveza obaveštavanja osiguravača posle nastupanja osiguranog slučaja, odnosno obaveza dokazivanja odštetnog zahteva uređuje u par. 32 ZUON, par. 34a ZUOA i čl. 97- 98 ZUOŠ. Zbog toga je, na primer, u odredbi čl. 2800, st. 2 GZČ u kojoj je predviđeno pravo za osiguravača da zbog kršenja obaveze ugovarača osiguranja, osiguranika ili nekog trećeg lica koje ima pravo na nadoknadu osiguranja koja je značajno uticala na utvrđivanje ili određivanje iznosa naknade osiguranja, koja se videli smo primenjuje i na povredu obaveze obaveštavanja posle nastanka osiguranog slučaja iz čl. 2797, st. 1 GZČ, smanji svoju obavezu na isplatu nadoknade osiguranja srazmerno uticaju kršenja te obaveze na visinu njegove obaveza na nadoknadu osiguranja, nejasno da li je ona relativno prinudna ili dispozitivna norma, te da li umesto ovog prava ako je ova odredba dispozitivna, osiguravač u ugovoru ili uslovima osiguranja može da predvidi da se zbog kršenja te obaveze može koristiti nekim drugim pravom značajno težih posledica po ugovarača, osiguranika ili trećeg lica koje ima pravo na nadoknadu osiguranja od pomenutog. Pravom na otkaz ugovora ili pravom da uskratiti isplatu

osigurane nadoknade. Ili, i pravom na raskid ugovora. I korišćenje ovim pravima veže za odgovarajući oblik ili stepen krivice ispoljen prilikom kršenja obaveze od strane ugovarača, osiguranika ili trećeg lica koje ima pravo na osiguranu nadoknadu.¹¹ Svi ovi nedostaci uključuju intervenciju sudova u tumačenju nejasnoća u normama GZČ kojima se reguliše obaveza obaveštavanja i popunjavanju pravnih praznina, u kojim procesima iznalaženja smisla nejasnih i nedostajućih normi u GZČ sudovi mogu zauzimati različite stavove. Dakle, češki zakonodavac umesto da na jednostavan i razumljiv način reguliše sva pitanja povodom podnošenja prijave osiguravaču posle nastupanja osiguranog slučaja, nedostacima u njihovom regulisanju dovodi u pitanje izvesnost i pravnu sigurnost u odnosima strana u ugovoru o osiguranju u ovoj za ugovarača, osiguranika i treće lice koje ima pravo na naknadu osiguranja naročito značajnoj fazi njegovog života. To nam daje za pravo, smatramo, da možemo da konstatujemo da se češki zakonodavac u pogledu regulisanja obaveze dostavljanja osiguravaču informacija i isprava za utvrđivanje nastupanja osiguranog događaja i visine osiguravačeve obaveze na plaćanje naknade, iako se ugledao na nemačkog i austrijskog zakonodavca, zadržalo na pokušaju da u svemu prati savremena rešenja

¹¹ Treba, međutim, primetiti da u GZČ postoji jedna generalna odredba, dakle koja se odnosi na sve oblasti regulisanja u ovom zakoniku iz koje bi se mogao izvući zaključak da ovaj zakonik oblasti koje su predmet njegovog normiranja reguliše apsolutno prinudnim i dispozitivnim norma. I da je postojanje relativno prinudnih normi nepoznato tom zakoniku (normi koje se mogu menjati, ali ne na štetu osiguranika - prim. aut.). Znači, i u regulisanju ugovora o osiguranju. To je izraženo u čl. 1, st. 2 GZČ na sledeći način: „Ako izričito nije zabranjeno zakonom (zakonikom i drugim zakonima - prim. aut.), strane mogu da ugovaraju prava i obaveze isključenjem zakonskih pravila, ali su zabranjene ugovorne odredbe suprotne dobrim običajima, javnom poretku ili zakonu u vezi sa statusom lica, uključujući i pravo na zaštitu ličnih prava.“ Ipak, ova odredba nije dovoljno precizna da bi se transponovala u celini na ugovor o osiguranju i odredbe o obavezi osiguranika koju smo razmotrili u svakom slučaju smatrala dispozitivnim, koristeći se ličnom ocenom onog koji ih primenjuje o njihovoj, pre svega, jezičkoj stilizaciji. Pouzdaniji je metod zaključivanja koji se izvodi iz prirodni normi kojima je ova obaveza uređena u zakonima zemalja koje smo ispitali pre GZČ i po čijem uzoru je češki zakonodavac formulisao ove odredbe. A to je, kao što smo videli, ZUON i ZUOA u kojima je prihvaćen mešoviti metod regulisanja (dispozitivne norme koje prevladavaju, izvestan veći broj relativno prinudnih i manji broj apsolutno prinudnih normi). Primenom ovog uporedno-pravnog metoda normi kojima se reguliše ugovor o osiguranju, na primer, moglo bi se ustvrditi da su odredbe čl. 2800 GZČ, st. 2 o posledicama kršenja obaveza (ugovornih i zakonskih za čiju povredu nisu propisane posebne sankcije) relativno prinudne, kao što su to odredbe kojima se posledice povrede ovih obaveza normiraju u par. 28, st. 1-4 ZUON, u par. 6, st. 1-3 i 5 ZUOA i čl 39, st. 2, tač. 2, druga rečenica i čl. 45 ZUOŠ. Mogućnost da češki sud ove i druge odredbe koje se odnose na ugovor o osiguranju oceni da su takve da se mogu ugovorom izmeniti ali ne na štetu ugovarača, osiguranika ili treće lica koje ima pravo na nadoknadu osiguranja ima uostalom uporište u citiranom čl. 1, st. 2, pozivom na primenu dobrih običaja. Kada se radi o metodi normi kojima se regulišu odredbe u ČGZ kojima se uređuje ugovor o osiguranju, jedna od njih izvesno sadrži pravilo dispozitivne prirode: da je pismena forma obaveštenja između ugovornih strana obavezna samo ako je ugovorena (čl. 2773, st. 2). Dakle, i u češkom pravu, kao i nemačkom, austrijskom ili švajcarskom pravu, za obavezu obaveštavanja osiguranika o okolnostima od značaja za utvrđivanje osiguranog slučaja i obima naknade može biti ugovorena pismena forma. Takođe, i za obaveštavanje o pravu kojim se osiguravač koristi zbog povreda obaveza ugovarača, osiguranika i trećeg lica koje ima pravo na nadoknadu osiguranja.

koja su prihvaćena u zakonima tih država i švajcarskom zakonu o ugovoru o osiguranju u pogledu lažnog odštetnog zahteva. Da će se češki zakonodavac ugledati na rešenja iz ova tri zakona o ugovorima o osiguranju bilo je za očekivati, s obzirom da češko pravo po srodnosti sa ovim pravima pripada istom (srednjoevropskom) sistemu građanskog prava.

Bugarsko pravo. U bugarskom Zakoniku o osiguranju (u daljem tekstu: ZOB)¹², u delu u kome se reguliše ugovor o osiguranju, čl. 183-248 (66 članova), postoji samo jedna odredba koja se neposredno odnosi na temu koja je predmet našeg ispitivanja u ovom radu. Obuhvaćena je u čl. 207 koji nosi naslov „Prevenција i ograničavanje štete“, u st. 3. Smeštena je, kao i sledeća o kojoj će biti reči i koju možemo nazvati kao u Principima obavezom saradnje osiguranika sa osiguravačem posle nastanka osiguranog slučaja. U toj odredbi je propisano da osiguranik posle nastupanja osiguranog slučaja (i nakon izvršene obaveze prijavljivanja osiguravaču osiguranog slučaja, koja je normirana u čl. 206 - prim. aut.), mora da osiguravaču dozvoli inspekciju oštećene imovine (pristup oštećenoj stvari, prema Principima). I to bi bila njegova prva zakonom ustanovljena dužnost u okviru obaveze koju razmatramo kojoj, kao i češki ili austrijski zakonodavac ni bugarski zakonodavac nije dao odgovarajući naziv. Druga dužnost osiguranika je da na zahtev osiguravača ovom dostavi isprave koje su *direktno* povezane sa utvrđivanjem nastanka osiguranog događaja i visinom štete. To je inače dužnost koju za osiguranika ustanovljavaju svi ranije ispitani izvori prava kao jedan od elemenata sadržine obaveze saradnje, obaveze na davanje obaveštenja ili obaveze dokazivanja odštetnog zahteva, već u zavisnosti kako se ona imenuje u pojedinim izvorima prava. Dužnost osiguranika koju ne pominje bugarski zakonodavac, a koju poznaju svi ispitani izvori prava, odnosi se na dostavljanje osiguravaču informacija koje su neophodne/potrebne/sve informacije za koje zna da se mogu upotrebiti za utvrđivanje nastanka osiguranog događaja i visine štete. Da bi osiguranik imao ovu dužnost ova pravna praznina, kao i sve ostale u vezi sa u ZOB nereguliranim elementima sadržine obaveze osiguranika koju ispitujemo, može se popuniti odgovarajućom odredbom u opštim uslovima osiguranja kao jednom od dopuštenih, propisanih klauzula u ZOB koje se mogu predvideti u ovim uslovima. Odredba koja dozvoljava mogućnost ugovaranja dužnosti za osiguranika da osiguravaču dostavi navedene informacije je sadržana u st. 7, čl. 186 ZOB koji nosi naslov „Opšti uslovi“. U njoj je određeno koji uslovi za osiguranika i obaveze za osiguranika ne mogu biti ustanovljeni u uslovima osiguranja. U red tih nedopuštenih uslova i obaveza / klauzula ne ulazi dužnost dostavljanja osiguravaču informacija i propisivanje uslova koje moraju ispunjavati informacije koje osiguravač može da zahteva od osiguranika radi utvrđivanja da je osigurani događaj nastupio i visine štete prouzrokovane ovim događajem.

¹² Кодекс за застраховането, Обн. ДВ. бр.103 от 23 Декември 2005г. (bugarski Zakonik o osiguranju). Stanje zaključno sa izmenama i dopunama od 28 februara 2013.

Sledeća (druga) odredba ZOB se odnosi na sve obaveze ustanovljene za osiguranika zakonom ili ugovorom o osiguranju. Ona se stoga indirektno odnosi i na obavezu dostavljanja informacija i isprava za utvrđivanje nastanka osiguranog događaja i visine štete. U njoj su regulisani uslovi i obaveze u kojima osiguravač može da odbije da osiguraniku plati nadoknadu osiguranja zbog njihovog neispunjenja. Reč je o odredbi st. 1, tač. 2, čl. 211 ZOB koji ima naslov „Odbijanje plaćanja nadoknade osiguranja“. Prema toj odredbi, osiguravač može da odbije da osiguraniku plati naknadu osiguranja „jedino“ ako nije ispunio obavezu „koja je bitna iz ugla interesa osiguravača“.¹³ Da je obaveza dostavljanja rečenih informacija i isprava bitna u zadovoljenju interesa osiguravača to je nesumnjivo, jer je ona uslov da bi on mogao da ispuni korelativnu ovoj obavezi osiguranika svoju obavezu da plati nadoknadu osiguranja. Da li je, međutim, opravdano ili nije da osiguraniku osiguravač uvek kad ne ispuni obavezu dostavljanja informacija i isprava odbije da isplati nadoknadu osiguranja, nezavisno od oblika i stepena krivice ispoljene prilikom neispunjenja obaveze i da li je opravdano da zbog neispunjenja grubom nepažnjom naknada ne bude smanjena u meri koja odgovara težini krivice osiguranika, ili da li je opravdano da osiguravač odbije da plati naknadu osiguranja i onda kada neispunjenje obaveze dostavljanja informacija i isprava nije uticalo na utvrđivanje postojanja obaveze plaćanja naknade osiguravača ili njenog obima, kao što je to predviđeno, na primer, u Principima i ZUOŠ, prepušteno je proceni bugarskih sudova. Neizvesnost koja iz te procene proizilazi za bugarske osiguranike i osiguravače ravna je pojavi za njih svih onih drugih neizvesnosti koje proističu iz u ZOB nepotpunog (zakonskog) regulisanja obaveze osiguranika da dostavi osiguravaču informacije i isprave iz kojih on može da utvrditi nastanak osiguranog događaja ili visinu svoje obaveze na plaćanje naknade koje smo već detaljno obrazložili prilikom razmatranja fragmentarnog regulisanja ove obaveze u francuskom pravu. Zato se može reći da bugarsko pravo zaostaje na području regulisanja navedene obaveze za savremenim regulisanjem u nemačkom, austrijskom i švajcarskom pravu, kao i češkom pravu ili u Principima. Ali i da je iza francuskog prava koje takođe fragmentarno uređuje ovu obavezu, s obzirom da ono ima veći broj rešenja od opšteg značaja koja se mogu primeniti na sve obaveze koje ima osiguranik prema osiguravaču.

Rumunsko pravo. Pravo Rumunije se ovaj autor odlučio da sistematizujemo posle ispitivanja bugarskog ugovornog prava osiguranja ne zbog toga što ono na sličan način uređuje obavezu osiguranika da osiguravaču dostavi informacije i isprave na osnovu kojih može da utvrdi da je prijavljeni osigurani slučaj nastupio ili da utvrditi obim obaveze na plaćanje naknade osiguraniku, koju on kao i obavezu

¹³ U ovom članu, st. 2 u tač. 1 i tač. 3, propisano je još da osiguravač može da odbije da plati naknadu osiguranja u slučaju namernog prouzrokovanja osiguranog događaja od strane osiguranika ili korisnika osiguranja i u (drugim) slučajevima propisanim zakonom.

prijave osiguranog slučaja, uopšte ne reguliše. Već zbog toga što Rumunija, kao i Bugarska, ulazi u grupu evropskih država članica EU koja ima nerazvijenu privredu osiguranja, a time po logici stvari i očekivanja od takve države i nerazvijeno ugovorno pravo osiguranja.

Ugovor o osiguranju Rumunija normira u 43 člana u novom Građanskom zakoniku iz 2009. godine.¹⁴ Od čl. 2199 - čl. 2241. To je jedan od najkraćih zakona u kojima se reguliše ugovor o kopnenom osiguranju u državama članicama EU, posle Zakona o ugovoru o osiguranju Grčke koji ovaj ugovor normira u 33 člana, odnosno 34 ako se računa i član u kome se određuje rok njegovog stupanja na snagu.¹⁵ Po prirodi stvari u ovako kratkom tekstu nije se moglo očekivati da obaveza osiguranika da prijavi osigurani slučaj osiguravaču i obaveza saradnje sa osiguravačem posle nastanka osiguranog slučaja budu regulisane, čak ni na nepotpun način kao u Bugarskoj. Već sam broj zakonskih članova kojima se u GZR reguliše ugovor o osiguranju u odnosu na ZUON koji ima 216 paragrafa ili ZUOA koji ima 192 paragrafa, 114 članova ZUOŠ ili 115 članova GZČ upućuje na zaključak da rumunski zakonodavac ne prati tendencije u savremenom regulisanju ugovora o osiguranju u većini ranije razmatranih evropskih prava država članica EU koje imaju razvijeno ugovorno pravo osiguranja. I da stoga ostavlja veliku slobodu za uređivanje obaveza i drugih pravnih odnosa iz ovog ugovora ugovornim stranama (čitaj: osiguravaču) i uzrokuje neizvesnost u dopuštenosti načinu na koji su oni regulisani u ugovoru i uslovima osiguranja koja je prisutna u svim pravnim sistemima u kojima obaveze i drugi pravni odnosi ugovornih strana nisu regulisani ili su nepotpuno regulisani. Zbog kontrole te slobode od strane sudova i sudskog korigovanja rešenja postignutih tom slobodom kojima se ona ograničava. O tome smo dovoljno pisali prilikom ispitivanja nepotpunih rešenja koja o obavezi osiguranika koja je predmet ovog rada ima ZOF. I nema potrebe da rečeno ponavljamo.

2. KAKO REGULISATI OBAVEZU SARADNJE U BUDUĆEM GRAĐANSKOM ZAKONIKU SRBIJE?

Naš zakonodavac ne uvažava notornu činjenicu da kao što osiguravač ne mora da zna, i najčešće ni ne zna, da se dogodio osigurani slučaj i da je nastupila njegova obaveza na isplatu naknade osiguranja, da on ne mora da može nakon nastupanja osiguranog slučaja da sam ili preko svog zastupnika da obezbedi informacije i dokaze, ali ni da ima pristup drugim neophodnim činjenicama da utvrdi da

¹⁴ Lege privind Codul civil, *Monitorul Oficial al României*, Partea I, Anul 177 (XXI) – Nr. 511/24.VII.2009. (rumunski Građanski zakonik). Stanje zaključno sa 3. aprilom 2015.

¹⁵ Više o osobinama i nekim rešenjima ovog zakona videti kod: Slavnić, Jovan, Pogled na regulisanje ugovora o osiguranju u Zakonu o ugovoru o osiguranju Grčke, *Revija za pravo osiguranja*, br. 4/2007, str. 37-43.

je nastupio osigurani slučaj ili obim svoje obaveze na plaćanje naknade. Već da mu je u tome potrebna pomoć osiguranika kao saradnika radi istraživanja navedenih okolnosti i da zato ova saradnja treba da bude uređena zakonom kao njegova pravna obaveza i sankcionisana za slučaj povrede odgovarajućim sankcijama jer u protivnom on neće moći da sprovede istraživanja vezana za nastupanje osiguranog slučaja i obima obaveze na plaćanje naknade i da uopšte ili u zakonom propisanom roku izvrši svoju obavezu da isplati naknadu. Pa da iz ovog razloga ta obaveza osiguranika, kao i obaveza da prijavi osiguravaču nastanak osiguranog slučaja, treba da bude, ako ne potpuno, onda delimično regulisana zakonom u pogledu elemenata koji čine njenu sadržinu, u koju dolazi i propisivanje prava osiguravača i uslova pod kojima se ona mogu koristiti u slučaju njenog kršenja. Kao što je to, videli smo, uređeno više ili manje detaljno u savremenim evropskim pravnim sistemima (u Principima, ZUON, ZOUA, ZUOŠ, GZČ, ZOF i ZOB).

Prvu činjenicu je naš zakonodavac ipak uvažio i propisao je obavezu za osiguranika da obavesti osiguravača o nastupanju osiguranog slučaja u čl. 917 ZOO, koji je u neizmenjenom tekstu preuzet u Nacrtu GZ Srbije, čl. 1432. Drugu notornu činjenicu je ignorisao, tako da obaveza saradnje nije normirana. Za ovakav odnos našeg zakonodavca prema toj obavezi možda je bilo opravdanja u vreme kada je pre 54 godine otpočeo rad na donošenju ZOO i kada je naša privreda osiguranja (zavodi za osiguranje) sprovodila poslove osiguranja prema jedinstvenim uslovima osiguranju (i jedinstvenim tarifama premija) koje su metodom administrativnog regulisanja propisivale Jugoslovenska i republičke zajednice osiguranja i kada je postojao veliki broj obaveznih osiguranja društvene imovine.^{16 17} Tada su, između ostalog, bile slabe vezi sa međunarodnim okruženjem u poslovima osiguranja i na tržištu su poslovali isključivo domaći osiguravači koji su poslovali sredstvima u društvenoj svojini. Danas kada najveći udeo na tržištu osiguranja Srbije imaju društva za osiguranju osnovana stranim kapitalom koja su deo inostranih holding društva kao društva ćerke koji pripadaju pravnim sistemima država sa razvijenim ugovornim pravom osiguranja i u svoje poslovanje unose rešenja svog ugovornog prava osiguranja koja zakonom regulišu u ovom radu razmatranu obavezu osiguranika, izvesno je da za takav odnos u regulisanju ove obaveze u Srbiji više nema opravdanja. I kada je usvojen i u praksi osiguranja je prihvaćen i počeo je da se primenjuje na evropskom prostoru jedan izvor međunarodnog ugovornog prava osiguranja (Principi) koji takođe normira ovu obavezu.

¹⁶ Ovaj sistem osiguranja i organizacije poslovanja osiguravajućih organizacija bio je ustanovljen Zakonom o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja iz 1961. god. („Službeni list SFRJ”, br. 27/61).

¹⁷ Više o istorijatu donošenja ZOO i greškama u radu Komisije za izradu Građanskog zakonika Vlade RS zbog kojih brojna više-manje opšteprihvaćena savremena rešenja iz reformisanih evropskih pravnih izvora o ugovoru o osiguranju nisu našla na odgovarajući način mesto u Nacrtu GZ već su zadržana i preneti iz ZOO, videti u: Slavnić, Jovan, „Udruženje za pravo osiguranja Srbije je rodna kuća predloga rešenja kojima se reformiše ugovor o osiguranju u (pred)nacrtima Građanskog zakonika Republike Srbije”, *Evropska revija za pravo osiguranja*, br. 3/2016, str. 67-72.

Ipak, naš ZOO ima jednu odredbu u čl. 918 koja može da se primeni na ugovorom ili uslovima osiguranja ustanovljenu obavezu za osiguranika da saraduje sa osiguravačem u utvrđivanju nastupanja osiguranog slučaja i obima njegove obaveze na plaćanje naknade. ZOO u ovoj odredbi, koja je takođe sa neizmenjenom sadržinom preuzeta u čl. 1433 Nacrta GZ, zabranjuje ugovaranje klauzule o gubitku prava iz osiguranja za osiguranika za slučaj neispunjenja neke za njega propisane ili ugovorene obaveze posle nastupanja osiguranog slučaja, proglašavajući takvu klauzulu u ugovoru ništavom.^{18 19}

Naši osiguravači u svojim uslovima osiguranja ustanovljavaju i bliže regulišu za osiguranika obavezu saradnje sa osiguravačem u utvrđivanju nastanka osiguranog slučaja i obima osiguravačeve obaveze na plaćanje naknade. Neki je tako i nazivaju, a neki za naziv određenih dužnosti koje ima osiguranik u okviru razmatrane obaveze koriste sinonim asistencija. Navešćemo nekoliko primera načina na koji se ova obaveza reguliše u uslovima osiguranja koja se danas primenjuju. U Posebnim uslovima za osiguranje imovine i odgovornosti fizičkih lica od 28. oktobra 2009. Wiener Städtische osiguranja obaveza se označava terminom „Obaveza saradnje na razjašnjenju štete“ (tač 16, pod c). Obuhvata „obaveze“ osiguranika da osiguravaču poveri istraživanje uzroka i obima štete i obima njegove odgovornosti da plati naknadu iz osiguranja, saraduje sa osiguravačem u istraživanju štete i da osiguravaču stavi na raspolaganje za to odgovarajuću dokumentaciju, da u slučaju štete na objektima dostavi overeni izvod iz katastra i da ne menja stanje prouzrokovano štetom bez saglasnosti osiguravača sve dokle god se vrši ispitivanje štete. U odredbi

¹⁸ Treba primetiti da ova odredba, kao i odredba čl. 1432 Nacrta GZ, vuče poreklo iz sadržinski istovetnih odredaba koje je uneo u projekat za izradu Zakona o obligacijama i ugovorima, nazvan Skicom za Zakon o obligacijama i ugovorima, prof. M. Konstantinović, tvorac ovog projekta. U Skici su odredbe čl. 917 ZOO, odnosno 1432 Nacrta GZ bile obuhvaćene u st. 1 i 2, čl. 895, a odredbe čl. 918 ZOO, odnosno čl. 1433 Nacrta GZ u st. 4 tog člana. Dok je u st. 3, čl. 895 Skice normirano podnošenje osiguravaču lažnog odštetnog zahteva koji nije preuzet i normiran u ZOO i Nacrtu GZ. Podnošenje lažnog odštetnog zahteva sankcionisano je gubitkom prava na naknadu osiguranja. Skica je sa izvesnim brojem izmena i dopuna objavljena od strane Skupštine SFRJ, pod AC br. 388/1 kao Nacrt Zakona o obligacijama i ugovorima, septembra 1976. da bi kasnije i ovaj Nacrt menjan i dopunjavan u odnosu na Skicu bio usvojen i objavljen 25. maja 1978. kao ZOO („Službeni list SFRJ“, br. 29/78). Skica je prvi put objavljena 1969. u izdanju Pravnog fakulteta u Beogradu, u knjizi tog podnaslova i naslova: „Obligacije i ugovori“.

¹⁹ Prema nekim autorima zabrana iz čl. 918 ZOO ugovaranja klauzule o gubitku prava zbog povrede ugovorenih osiguranikovih obaveza posle nastanka osiguranog slučaja je opravdana zbog njenih teških posledica po osiguranika. Treba imati u vidu da je ovo stanovište zauzeto bez osvrta na rešenja koja su u vremena njegovog publikovanja postojala u evropskom kontinentalnom pravu i na moguće uslove u kojima bi ugovaranje gubitka prava ipak bilo opravdano, kao što su već pominjani oblik i stepen krivice osiguranika za povredu ugovorene obaveze i moguće teške posledice koje mogu da nastanu za osiguravača povredom ugovorne obaveze ako je ona uticala na utvrđivanje postojanja obaveze osiguravača na plaćanje naknade ili njen obim (Šulejić, Predrag, Komentar čl. 918 ZOO „Ništavnost odredaba o gubitku prava“, u knjizi *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II, Perović, Slobodan, Beograd, 1995, str. 1995-1496).

pod d) iste tačke „Nepoštovanje obaveza“, koja se odnosi i na ostale obaveze koje su u ovim uslovima osiguranja predviđene za osiguranika posle nastanka osiguranog slučaja, a to su obaveza da umanju štetu (tač. 16, pod a) i obaveza da prijavi štetu (tač. 16, pod b), ovaj osiguravač ustanovljava za sebe pravo da u slučaju da osiguranik namerno ili grubim nehatom (što je očigledno greška u tekstu jer je u njemu umesto reči gruba nepažnja upotrebljen termin grubi nehat - prim. aut.) ne ispuni ili na drugi način prekrši ove obaveze i kada se to smatra štetnim po osiguravača, da ima pravo na opravdano umanjeње naknade iz osiguranja koja bi se inače isplatila, ili na potpuno oslobađanje od obaveze da osiguraniku isplati naknadu, u zavisnosti od svih okolnosti slučaja. Ma koliko da su u ovoj odredbi posebnih uslova osiguranja ovog osiguravača koji je privredno društvo ćerka austrijskog holdinga istog imena o nepoštovanju obaveza nevešto ili bolje rećeno aproksimativno prenete odredbe o sankcijama zbog povrede razmatrane i drugih pomenutih obaveza osiguranika, odnosno ugovarača osiguranja koje on ima posle nastupanja osiguranog slučaja propisane u par. 6, st. 3-5 ZUOA, dve stvari su jasne. Da ovaj osiguravač ne smatra prihvatljivim da ne može u svojim uslovima osiguranja po kojima posluje u Srbiji da zbog povreda ugovornih (zakonskih i ugovorenih) obaveza koje ima osiguranik posle nastupanja osiguranog slučaja da ugovori sa osiguranikom gubitak prava za slučaj kršenja tih obaveza. I drugo, da su predviđene sankcije u uslovima osiguranja ovog osiguravača zbog povrede tih obaveza u suprotnosti sa čl. 917 koji predviđa jedino pravo osiguravača na naknadu štete i čl. 918 ZOO, odnosno čl. 1432 i 1433 Nacrta GZ. Gubitak prava na naknadu osiguranja je eksplicitnije izražen u Opštim uslovima za osiguranje od odgovornosti iz obavljanja lekarske, stomatološke, farmaceutske i biohemijske delatnosti od 13. maja 2014. osiguravača Uniqa osiguranje. Takođe, firme ćerke međunarodnog holdinga sa sedištem u Austriji. U njima se, pored ostalih, predviđa niz obaveza koje ima ugovarač osiguranja i osiguranik kada posle nastanka osiguranog slučaja treće oštećeno lice protiv ugovarača, odnosno osiguranika istakne zahtev ili pokrene spor za naknadu štete iz odgovornosti za profesionalnu grešku. Sve one se označavaju dužnostima pružanja neophodne asistencije i pomoći osiguravaču kod utvrđivanja, rešavanja ili otklanjanja zahteva trećeg lica za naknadu štete (tač. 10.3). I gde je, kada je treće oštećeno lice ugovaraču ili osiguraniku podnelo vansudski zahtev za naknadu štete, predviđeno da osiguravač nije u obavezi da isplati naknadu iz osiguranja ukoliko ugovarač osiguranja, odnosno osiguranik bez prethodne saglasnosti osiguravača u celosti ili delimično prizna zahtev ili bez odobrenja zaključi sa trećim licem ugovor o poravnanju (tač. 10.3.5). Gubitak prava je previđen i za slučaj da se osiguranik protiv koga je treće lice pokrenulo spor za naknadu štete bez prethodne saglasnosti izjasni o (tužbenom - prim. aut.) zahtevu za naknadu štete, prizna potpuno ili delimično zahtev, o zahtevu se nagodi kao i izvrši isplatu trećem prema istaknutom zahtevu (tač. 11.2). U Opštim uslovima za osiguranje imovine Generali osiguranja od 1. novembra 2010, za osiguranika se posle

nastupanja osiguranog slučaja ustanovljavaju obaveze da odmah ili kad to prilike dozvoljavaju podnese osiguravaču popis uništenih, odnosno oštećenih stvari, uz približnu naznaku njihove vrednosti i da do dolaska predstavnika osiguravača na mesto osiguranog slučaja ne promeni stanje uništenih, odnosno oštećenih stvari, a ugovarač osiguranja da predstavniku osiguravača i bez njegovog zahteva pruži sve podatke i dokaze za utvrđivanja uzroka, obima i visine štete, a na njegov zahtev pribavi i druge dokaze, ako je to potrebno i opravdano. A ako osiguranik i ugovarač ne izvrše ove obaveze i na taj način onemoguće osiguravača da utvrdi osnov, odnosno visinu štete, predviđeno je da će osiguravač odbiti osiguranika od prava na naknadu ili će umanjiti iznos naknade štete (čl. 18). I Uniqa i Generali osiguranje, kao što vidimo, nisu dosledno preneli u svoje uslove osiguranja rešenja o posledicama povrede obaveze „na davanje obaveštenja“ posle nastanka osiguranog slučaja iz par. 28, st. 2-4 ZUON ili par. 6, st. 3-4 ZUOA. Ali su zato, kao i osiguravač Wiener Städtische, dosledni u opredeljenju da ne prihvate zabranu ugovaranja klauzule o gubitku prava iz osiguranja kada osiguranik povredi neku ugovorenu obavezu posle nastanka osiguranog slučaja kako je to regulisano u čl. 918 ZOO. I da tako rizikuju da zbog ništavosti ove klauzule u njihovim uslovima osiguranja domaći sudovi odbiju da je primene na njihove sporne odnose sa osiguranicima. Na ovom mestu na kome razmatramo rešenja koja poznaju uslovi osiguranja domaćih osiguravača pomenućemo još da svi oni određuju da osiguranik, odnosno ugovarač osiguranja snosi troškove pribavljanja i dostavljanja informacija i dokaza i u ispunjenju drugih dužnosti saradnje sa osiguravačem.

Na kraju ovog opsežno sprovedenog ispitivanja obaveze osiguranika da saraduje sa osiguravačem u utvrđivanju osiguranog slučaja i obima obaveze osiguravača na plaćanje naknade osiguranja u Principima i većem broju, pre svih u reformisanim najrazvijenijim evropskim kontinentalnim pravima, od kojih većina ulazi u red najrazvijenijih, ovaj autor je još postojaniji u uverenju da i u našem pravu obavezu saradnje treba ustanoviti kao zakonsku obavezu osiguranika i da bi njenim regulisanjem po uzoru na način kako je ona uređena u Principima i u državama koje pripadaju sistemu srednjoevropskog prava kome pripada i pravo Srbije, dovelo do uspostavljanja ravnoteže i transparentnosti sankcija zbog njene povrede u zaštiti interesa osiguravača sa interesima osiguranika. U smislu rečenog u nastavku je učinjen naš predlog teksta preformulisanoog čl. 1433 Nacrta GZ u kome je: 1) u st. 1 predviđeno da obaveza saradnje nastaje na zahtev osiguravača i ustanovljen je određeni nelimitirani broj dužnosti za osiguranika u toj saradnji, a za neke od njih i uslovi pod kojima njihovo ispunjenje osiguravač može da zahteva; zatim, propisan je rok u kome se dužnosti moraju ispuniti i trenutak od koga rok za ispunjenje počinje da teče, kao i obaveza osiguravača da upozori osiguranika na posledice kašnjenja ili drugu povredu prilikom ispunjenja dužnosti u kojoj je obuhvaćeno i podnošenje lažnog odštetnog zahteva; 2) u st. 2 propisana su prava osiguravača kada osiguranik

povredi dužnosti koje čine sadržinu obaveze saradnje, uslovljena nivoom krivice osiguranika za povredu i karakterom mogućih posledica povrede; 3) u st. 3 proširuje se obaveza saradnje i na treća lica kojima pripada pravo na ugovorenu naknadu osiguranja; 4) u st. 4 predviđeno je da se za prijavu informacija može ugovoriti pismena ili tekstualna forma i takođe ugovoriti rok za ispunjenje dužnosti kojima se saradnja oživotvoruje i određeno je mesto u kome se smatra da je dužnost prijave informacija izvršena i 5) u st. 5 propisano da se sankcije iz st. 2 primenjuju i na povredu drugih ugovorom o osiguranju predviđenih ili zakonom ustanovljenih obaveza za osiguranika posle nastanka osiguranog slučaja; ovom odredbom uklopljen je u naš predlog odredbi deo postojećeg teksta čl. 1433 Nacrta GZ usklađen sa predloženim novim st. 1-4 u cilju da se regulišu na opšti način posledice povrede ugovornih i zakonskih obaveza osiguranika posle nastanka osiguranog slučaja za koje u ZOO i Nacrtu GZ nisu propisane posebne sankcije.

Obaveza saradnje posle nastanka osiguranog slučaja

Član 1433

Nakon nastupanja osiguranog slučaja osiguravač može zahtevati od osiguranika da saraduje sa osiguravačem u utvrđivanju osiguranog slučaja i obima obaveze osiguravača na plaćanje ugovorene naknade, ispunjavanjem u primerenom roku razumnih zahteva osiguravača, a posebno onih u vezi sa ispunjenjem dužnosti na dostavljanje svih informacija za koje zna o uzrocima i posledicama osiguranog slučaja, dostavljanje određenih dokaza o tome pod uslovom da je to opravdano u konkretnom slučaju i da ih je moguće dobiti bez velikog troška i pristupom oštećenoj stvari. Primereni ili ugovoreni rok počinje da teče od dana kada je osiguravač identifikovao imaoca prava na naknadu osiguranja, a ako je imalac identifikovan u obaveštenju osiguranika o nastupanju osiguranog slučaja onda od dana kada je osiguravač odaslao svoj zahtev osiguraniku, uz obavezu da ga podseti na posledice kašnjenja ili drugu povredu u ispunjenju dužnosti.

U slučaju povrede dužnosti iz st. 1 ovog člana koja je učinjena sa namerom da se utiče na utvrđivanje postojanja obaveze osiguravača na plaćanja naknade ili njenog obima ili nemarno i sa znanjem da će se time verovatno uticati na utvrđivanje postojanja obaveze plaćanja naknade ili njenog obima, osiguravač nema obavezu da isplati naknadu osiguranja. U suprotnom slučaju nadoknada osiguranja se umanjuje u obimu u kojem osiguravač dokaže da je povredom pretrpeo štetu. Teret dokazivanja obične nepažnje snosi osiguranik.

Ako pravo na ugovorenu naknadu pripada trećem licu, on je dužan da svoje dužnosti ispuni u skladu sa st. 1 i 2 ovog člana.

Za dužnost dostavljanja informacija može biti ugovorena pismena ili tekstualna forma, a ako je ugovorom predviđen rok za ispunjenje dužnosti dostavljanja

informacija i dokaza, rok mora da bude razuman i ni u jednom slučaju kraći od pet dana. Smatra se da je dostavljanje izvršeno po njihovom slanju.

Ako posle nastupanja osiguranog slučaja osiguranik ili treće lice kome pripada pravo na naknadu ne izvrši neku drugu ugovorenu, ili zakonom pripisanu obavezu za čiju povredu zakonom nije propisana posebna sankcija, shodno se primenjuju odredbe prethodnih stavova.

Literatura

- Bundesgesetz vom 2. Dezember 1958 über den Versicherungsvertrag – Versicherungsvertragsgesetz – VersVG, StF: BGBl. Nr. 2/1959 – Dostupno na: <http://ris.bka.gv.at/Bundesrecht/> (Zakon o ugovoru o osiguranju Austrije od 2. decembra 1958. godine). Izmene i dopune: BGBl. Nr. 90/1993 idF BGBl. Nr. 437/1993 (DFB) (NR: GP XVIII RV 641 AB 721 S. 101. BR: AB 4466 S. 564.) [CELEX-Nr.: 390L0619, 388L0357, 387L0344] BGBl. Nr. 917/1993 (K über ldat) BGBl. Nr. 509/1994 (NR: GP XVIII RV 1553 AB 1722 S. 169. BR: 4812 AB 4825 S. 588.) BGBl. Nr. 652/1994 (NR: GP XVIII RV 1682 AB 1810 S. 172. BR: AB 4848 S. 589.) [CELEX-Nr.: 391L0674, 392L0049, 392L0096] BGBl. Nr. 447/1996 (NR: GP XX RV 109 AB 260 S. 36. BR: AB 5245 S. 616.) [CELEX-Nr.: 395L0026] BGBl. I Nr. 6/1997 (NR: GP XX RV 311 AB 449 S. 53. BR: 5379 AB 5357 S. 620.) [CELEX-Nr.: 387L0102, 390L0088, 393L0013, 390L0619, 392L0096] BGBl. I Nr. 140/1997 (NR: GP XX RV 898 AB 1002 S. 104. BR: AB 5602 S. 634.) BGBl. I Nr. 150/1999 (NR: GP XX AB 2029 S. 179. BR: 5998 AB 6035 S. 657.) BGBl. I Nr. 48/2001 (NR: GP XXI RV 422 AB 522 S. 62. BR: AB 6348 S. 676.) [CELEX-Nr.: 399L0044] BGBl. I Nr. 98/2001 (NR: GP XXI RV 621 AB 704 S. 75. BR: 6398 AB 6424 S. 679.) BGBl. I Nr. 33/2003 (NR: GP XXII RV 27 AB 68 S. 12. BR: AB 6786 S. 696.) [CELEX-Nr.: 32002L0013, 32002L0083] BGBl. I Nr. 62/2004 (NR: GP XXII RV 467 AB 490 S. 62. BR: AB 7047 S. 710.) [CELEX-Nr.: 32002L0065] BGBl. I Nr. 131/2004 (NR: GP XXII RV 616 AB 629 S. 78. BR: AB 7143 S. 714.) [CELEX-Nr.: 32002L0092, 31996L0061, 31996L0082] BGBl. I Nr. 95/2006 (NR: GP XXII RV 1428 AB 1521 S. 153. BR: AB 7570 S. 735.) [CELEX-Nr.: 32004L0113] BGBl. I Nr. 29/2010 (NR: GP XXIV RV 612 AB 651 S. 60. BR: 8302 AB 8304 S. 784.) BGBl. I Nr. 58/2010 (NR: GP XXIV RV 771 AB 840 S. 74. BR: 8354 AB 8380 S. 787.) BGBl. I Nr. 34/2012 (NR: GP XXIV RV 1632 AB 1696 S. 150. BR: AB 8706 S. 807.) BGBl. I Nr. 12/2013 (NR: GP XXIV RV 2005 AB 2037 S. 184. BR: AB 8850 S. 816.) BGBl. I Nr. 34/2015 (NR: GP XXV RV 354 AB 436 S. 55. BR: 9274) [CELEX-Nr.: 32009L0138, 32014L0051] BGBl. I Nr. 126/2015 (VfGH)
- Code des assurances 1930, version consolidée au 17 mai 2015. (dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006073984&dateTexte=20160312>) (francuski Zakonik o osiguranju).

- Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts („Direktiva Saveta 93/13/EEC od 5. aprila 1993. godine o nepravilnim ugovornim odredbama potrošačkih ugovora“), *Official Journal of the European Communities*, L 95, 21. 4. 1993, 29–34.
- Đorđević, Slavko, „Principi Evropskog ugovornog prava osiguranja – budući opcionalni instrument prava EU?“, *Revija za pravo osiguranja*, 2/2011, 19–28.
- Đorđević, Slavko, Samardžić Darko, *Nemačko ugovorno pravo osiguranja sa prevodom zakona (VVG)*, 2014, Beograd, 2014.
- Ilkić, Zoran, *Prevare u osiguranju od auto-odgovornosti*, u knjizi: *Reforme i novi izazovi u pravu osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 2016, str. 214-226.
- Кодекс за застраховането, Обн. ДВ. бр.103 от 23 Декември 2005г., изм. ДВ. бр.105 от 29 Декември 2005г., изм. ДВ. бр.30 от 11 Април 2006г., изм. ДВ. бр.33 от 21 Април 2006г., изм. ДВ. бр.34 от 25 Април 2006г., изм. ДВ. бр.54 от 4 Јули 2006г., изм. ДВ. бр.59 от 21 Јули 2006г., изм. ДВ. бр.82 от 10 Октомври 2006г., изм. ДВ. бр.105 от 22 Декември 2006г., изм. ДВ. бр.48 от 15 Јуни 2007г., изм. ДВ. бр.97 от 23 Ноември 2007г., изм. ДВ. бр.100 от 30 Ноември 2007г., изм. ДВ. бр.109 от 20 Декември 2007г., изм. ДВ. бр.67 от 29 Јули 2008г., изм. ДВ. бр.69 от 5 Август 2008г., изм. ДВ. бр.24 от 31 Март 2009г., изм. ДВ. бр.41 от 2 Јуни 2009г., изм. ДВ. бр.19 от 9 Март 2010г., изм. ДВ. бр.41 от 1 Јуни 2010г., изм. ДВ. бр.43 от 8 Јуни 2010г., изм. ДВ. бр.86 от 2 Ноември 2010г., изм. ДВ. бр.100 от 21 Декември 2010г., изм. ДВ. бр.51 от 5 Јули 2011г., изм. ДВ. бр.60 от 5 Август 2011г., изм. ДВ. бр.77 от 4 Октомври 2011г., изм. и доп. ДВ. бр.21 от 13 Март 2012г., изм. и доп. ДВ. бр.60 от 7 Август 2012г., изм. ДВ. бр.77 от 9 Октомври 2012г., изм. и доп. ДВ. бр.20 от 28 Февруари 2013г, ДВ. бр. 103 от 23 Декември 2005г. (bugarski Zakonik o osiguranju).
- Konstantinović, Mihajlo, *Obligacije i ugovori - Skica za Zakon o obligacijama i ugovorima*, Beograd, 1969.
- Loi fédérale sur le contrat d'assurance du 2 avril 1908, *Etat le 1er janvier 2011*, FF 1904, 267 (švajcarski Zakon o ugovoru o osiguranju od 2. aprila 1908, reformisan stupio na snagu 1. januara 2011).
- Lege privind Codul civil, *Monitorul Oficial al României*, Partea I, Anul 177 (XXI) – Nr. 511/24.VII.2009 (rumunski Građanski zakonik).
- Lando, O. and Beale, H. (eds) *Principles of European Contract Law: Parts I and II, Combined and Revised. Prepared by the European Commission on Contract Law (2000)*; O. Lando et al (eds), *Principles of European Contract Law: Part III (2003)* - dostupno na: http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law.
- Langheid, Theo und Muller-Frank, Cristoph, *Richtsprachungsübersicht zum Versicherungsvertragsrecht im ersten Halbjahr 2015*, *Versicherungsvertragsrecht*, NJW 32/2015, 2311.

- Marlow, Sven, § 13 in *Versicherungsrechts-Handbuch* – Hg: Beckmann, R. Michael, Matusche-Beckmann, Annemarie, Munchen, 2008: Verlag C. H. Beck.
- Opšti uslovi za osiguranje od odgovornosti iz obavljanja lekarske, stomatološke, farmaceutske i biohemijske delatnosti od 13.5.2014, Uniqa osiguranje Srbija.
- Opšti uslovi za osiguranje imovine od 1.11.2010, Generali osiguranje Srbija.
- Posebni uslovi za osiguranje imovine i odgovornosti fizičkih lica od 28.9.2009, Wiener Städtische osiguranje Srbija.
- Presuda Vrhovnog suda Austrije, Ob. 27/07 - *Versicherungsrundschau*, 1-2/2010, str. 48-49.
- "Restatement of European Insurance Contract Law", Principles of European Insurance Contract Law (PEICL), Status: 1 November 2015 (dostupno na: <https://www.uibk.ac.at/zivilrecht/forschung/evip/restatement/sprachfassungen/peicl-en.pdf>). (Principi Evropskog ugovornog prava osiguranja).
- Rixecker, Roland, "Quotelung bei Obliegenheitsverletzung: Alles, Nichts oder die Hälfte", *Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, 1/2009, 3–12.
- Rokas, Joanis, "Principi Evropskog ugovornog prava osiguranja kao napredan i uravnoteženi sistem zaštite ugovarača osiguranja", *Evropska revija za pravo osiguranja*, 1/2013, 32–36.
- Slavnić, Jovan, Obaveza osiguranika da osiguravaču prijavi nastupanje osiguranog slučaja - pogled na savremena rešenja, *Pravni život*, 11/2016, str. 174-190.
- Slavnić, Jovan, "Udruženje za pravo osiguranja Srbije je rodna kuća predloga rešenja kojima se reformiše ugovor o osiguranju u (pred)nacrtima Građanskog zakonika Republike Srbije", *Evropska revija za pravo osiguranja*, 3/2016, str. 67-72.
- Slavnić, Jovan, "Uticao i značaj krivice osiguranika na posledice povrede obaveza koje ima u svim vrstama osiguranja – Pogled na savremena rešenja u nekim evropskim državama i u Srbiji", Zbornik radova: *Reforme i novi izazovi u pravu osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 2016, 7-50.
- Slavnić, Jovan, "Zaključivanje ugovora o osiguranju prema Nacrtu Opšteg referentnog okvira za Evropsko ugovorno pravo osiguranja", Zbornik radova: *Integracija prava osiguranja Srbije u evropski sistem osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 2009, 323-350.
- Slavnić, Jovan, "Nova područja i pravila tumačenja ugovora u korist jedne strane kod ugovora o osiguranju", Zbornik radova: *Moderno pravo osiguranja: tekuća pitanja i trendovi*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, 2014, 229-253.

- Šulejić, Predrag, Komentar čl. 917 ZOO „Obaveza obaveštavanja o nastupanju osiguranog slučaja“, u knjizi: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II, redaktor Perović, Slobodan, Beograd, 1994-1495.
- Šulejić, Predrag, Komentar čl. 18 ZOO „Ništavost odredaba o gubitku prava“, u knjizi *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II, redaktor Perović, Slobodan, Beograd, 1995, 1495-1496.
- *Versicherungsvertragsgesetz* vom 23. November 2007, BGBl. I S. 2631, das zuletzt durch Artikel 8 Absatz 21 des Gesetzes vom 17. Juli 2015, BGBl. I S. 1245, geändert worden ist (nemački Zakon o ugovorima o osiguranju od 23. novembra 2007).
- Vlada Republike Srbije, Komisija za izradu Građanskog zakonika (2015): *Građanski zakonik Republike Srbije – Radni tekst*, 29. 5. 2015, Beograd.
- Zákon ze dne 3. února 2012 občanský zákoník, zákon č. 89/2012, *Sbírky zákonů ČR*, No. 89/2012 Coll. (Građanski zakonik Češke, na snazi od 1. 1. 2014.). Ugovor o osiguranju je regulisan u čl. 2758-2872.
- Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Službeni list SRJ*, br. 31/93 i *Službeni list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja.
- Zakon o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja, *Službeni list SFRJ*, br. 27/61.